

ਪੰਜਾਬ ਕੁਝ ਲੋਚਾ

ਕਿ. ੫੦ ਨ. ਪੰਜਾਬ

੧੯੬੨

स्थापना १९२६

साईबाबांच्या
मूर्ती पूजेची भांडी

व

चांदीचे
सोन्याचे
मोत्यांचे

सर्व प्रकारचे दागिने तयार करणारी मुंबईतील विश्वासू सुप्रसिद्ध पेढी

ई. आर. मालेकर
जितेकर चाळ, ठाकुरद्वार, मुंबई नं. २

ट. नं.
८९६३१

श्री साई वा कसुधा

शिरडीत येऊन कोणीही भक्त परत जाऊं लागला म्हणजे बाबा त्याला चिमूटभर उदी देत असत. ती दिल्याशिवाय कोणालाही रिक्तहस्ते पाठवीत नसत. उदी देण्यांत किंवा मशिर्दीत अहोरात्र धुनी पेटत ठेवण्यांत बाबांचा काय वरें उद्देश होता? या जगांत सभोवार जें जें दिसते त्याची एक दिवस राखरांगोळी व्हावयाची आहे. हा देहाही नाना प्रकारचे मोरा भोगून शेवटीं त्याचीही राखच व्हायची आहं. ते म्हणत तुमची व माझी एके दिवशीं तीच गती व्हावयाची आहे. त्याची तुम्हांला व मलाही सतत आठवण रहावी यासाठीं मी तुमच्या हातावर उदी ठेवीत असतों. हें सारें जग मायेने व्यापलेले आहे. जें जें दिसते तें तें सारे लयाला जाणारे आहे. ब्रह्म हेंच तेवढे सत्य व चिरंतन आहे. येथे कोण कोणाचें नाहीं. बायको, मुलगा, कन्या, मामे, भाचे कोण कोणाचें नाहींत. जसे आलौं तसे नम फटिंग परत जायचे आहे. त्याची आठवण करून देण्यासाठीं उदी. या उदीचे शरीराला लेपन केल्याने सान्या आधीव्याधी नाहींशा होतील परंतु या उदीचा तत्वार्थ विवेकपूर्ण वैराग्य हाच आहे. वैराग्य पाहिजे परंतु त्यांत विवेक असला पाहिजे. विवेकाशिवाय वैराग्य काय कामाचे?

— श्रीसाईसचित्

श्रीसाईलीला

[शिरडी संस्थानचे अधिकृत मासिक]

वर्ष ४२ वै]

मे १९६२

[अंक २ रा]

: संपादक :

गा. वि. क्षीरसागर

वार्षिक वर्गणी रु. ५ (ट. ख. सह)

टे. नं. ६३३६१

: कार्यालय :

‘साई निकेतन,’ डॉ. आंबेडकर रोड, खोदादाद सर्कल जवळ, प्लॉट नं. ८०४,
वी, दादर, मुंबई १४

प्रिय वाचक—

~~~~~

श्री साईंबाबांची शिकवण अत्यंत सोपी, व्यवहारीक व कोणालाही सहज आचरणांत आणतां येण्यासारखी आहे. त्यांच्या शिकवणीत जीवनसुक्तीचे सारे सार अलेले आहे. बहुजन समाजाला त्यांच्या शिकवणुकीचे आकर्षण वाटते कारण त्यांत अवडंबर नाही, आडपडदा नाही किंवा गुह्यताही नाही. मनुष्य कोणत्याही धर्माचा, जातीचा किंवा राष्ट्राचा असो, सर्वांच्या हृदयाला जाऊन भिडेल, सर्वांना आचरणीय व आकर्षक वाटेल अशीच बाबांची शिकवण आहे.

बाबानीं काय शिकविले ? माणसांनी माणसांसारखे वागावें, पाशवी वृत्ति सोडून घावी व माणुसकीच्या धर्मांने वागावें, एकमेकांवर प्रेम करावें, एकमेकांच्या उपयोगी पडावें, कोणाचाही तिरस्कार करू नये, शब्दांने वा वागवाणाने कोणालाही जर्जर करू नये, उच्चनीच भावनेला अंतःकरणांत थारा देऊ नये—वर्गे.

बाबानीं कोणत्याही गोष्टींचे अवडंबर माजविले नाहीं. त्यांनी विशेष जोर दिला तो दोन गोष्टींवर, श्रद्धा आणि सबुरी ! ज्यानीं या दोन शब्दांचे मर्म वरोबर ओळखून त्यांची कांस घट घरली त्यानीं आपल्या जीवनाचे सोने केले. त्यांचे जीवन सफल झाले असे म्हणायला हरकत नाहीं.

श्रद्धा आणि सबुरी ! किती साधे शब्द आहेत हे ! परंतु त्यांचे आचरण घडते आहे का आमच्याकडून ? बाबानीं अत्यंत साध्या भाषेत व प्रत्यक्ष दाखले देऊन जींतत्वे आम्हांला सांगितलीं तीं श्रद्धेने आम्हीं पाढीत आहोत का ? बाबांच्या सामर्थ्यावर, त्यांच्या शब्दांवर व त्यांच्या दिव्यत्वावर आमची संपूर्ण श्रद्धा आहे का ? आणि ज्यांची अशी तीव्रतर श्रद्धा आहे त्यांना या श्रद्धेचे फळ जसें त्यावेळीं मिळत असें तसें तें या आजच्या काळांतही मिळत आहे.

‘पी हळद आणि हो गोरी’ अशा घिसाडघाईने कोणतेही कार्य यशस्वी होत नसते. कर्तव्याचरण पार पाडून दीर्घकाळपर्यंत आपण कसोटीला उतरले पाहिजे. आपल्या हातून सतत सत्कार्य घडत राहिले पाहिजे. पापाचरण घडतां कामा नये. अंतर बाब्य निर्मळपणा तळपत राहिला पाहिजे. म्हणजे त्याचा इष्ट तो परिणाम घडून आल्याशिवाय रहाणार नाहीं. त्यासाठीं धीर धरणे, अधीर न होणे, अत्यंत जरूर आहे. आपल्या हातून सत्कृत्ये घडलीं असतील तर त्यांचा सुपरिणाम घडून आल्याशिवाय रहाणार नाहीं. आम्हांला बरें वाईट फळ मिळणे हे सारे आमच्या वागणुकीवर, कर्माचरणावर अवलंभून आहे.

आम्हीच आमचे शत्रू किंवा मित्र आहोत. आम्हांला मारणारे किंवा तारणारे आमचे आम्हीच. सर्वांशीं गोड बोलावें, गोड वागावें, दुसऱ्यांच्या उपयोगी पडण्यासाठी क्षटावें व दुसऱ्यांचे भले करण्यांत आनंद मानावा आणि या अशा वागव्याचे सुमधुर, पोड फळ पदरांत पाडून घ्यावें. जसें घावें तसें घ्यावें. हा मार्ग सोडून याच्या विशद्देपाच्या, परपीडेच्या व स्वार्थाच्या मार्गाने तुम्हीं जाऊ लागलां तर त्याची कटू, जहरी

फळे चाखण्याची तुम्हीं तयारी ठेवावी. यांपैकीं कोणता मार्ग पत्करावयाचा व कोणत्या मार्गाचें आचरण करावयाचें हें सर्वस्वीं तुमच्या मर्जीवर अवलंबून आहे.

बाबांच्या साप्या जीवनांत उदीचें महत्व अपरंपार आहे. तें त्यांच्या काळांत होतें तसेच त्यांच्यामागें तें आजच्याहि काळांत तसेच अपरंपार आहे. बाबांच्या निवास-स्थानीं अहोरात्र धुनी अखंड पेटलेली असे. आजहि ती तशीच अखंड पेटत आहे. जणूं काय भक्तांचे डोळे उघडण्यासाठीं, त्यांना 'तमसो मा ज्योतिर्गमय'-काळोखांतून प्रकाशाकडे घेऊन जाण्यासाठीं तो अखंड नंदादीप पेटत राहिलेला आहे. त्या पेटत्या धुनीत जशी दाहकता आहे, तशीच दिव्यताही आहे. जें जें सभोवार दिसतें तें सारें नाशवंत आहे, एक दिवस तें जळून खाक व्हायचें आहे, आमच्या या देहाचीही एक दिवस तीच गत व्हायची आहे, हें सुचविणारें तें दिव्य प्रतीक आहे. मरण हें प्रत्येकाच्या वांट्यासु आज नाहीं उद्यां यायचें आहे, तेव्हां आम्हीं सावधानतेनै वागावें, न्यायनीतीनै वागावें, अहंकार सोडून लीनता स्वीकारावी या व इतर अनेक गोष्ठी सुचविण्यासाठीं बाबानीं तो दिव्य नंदादीप अखंड पेटत ठेविला आहे; परंतु आम्हाला कुठें त्याची दाह आहे! आम्हीं मरणाला भयंकर भिणारे आहोत. मरणाचा विचार आम्हांला सहन होत नाहीं. तो विचार आमच्या अंतःकरणांत सतत जागा झाला पाहिजे. त्याची विस्मृति आम्हांला केव्हांही पडतां कामा नये. तरच आमच्याकडून सत्कृत्यें घडतील, नाहींतर आम्हीं बेफिकीर व बेपर्वा होऊन कोणालाही जुमानणार नाहीं. मनाला येईल तसे वागूं व स्वतःचें नुकसान करून घेऊं.

बाबानीं कित्येक वर्षांपूर्वी स्वतःच्या हातानै पेटविलेल्या व दिव्यत्व पावलेल्या त्या धुनीचें महात्म्य आम्हीं पामरानीं काय वर्णावें? आणि त्या धुनींतील धगधगणाच्या उदीला अमृताप्रमाणे मान मिळावा, तिचा सर्वत्र उदो उदो व्हावा, भक्तांच्या उद्याला व जे जे श्रद्धायुक्त अंतःकरणानै तिला जवळ करतील त्यांच्या उत्कर्षाला तिनें हातभार लावावा यांत नवल तें कसलें?

— संपादक

॥ श्रीसार्वनाथ प्रसन्न ॥

महिला वस्तु भांडार

भरतकाम, विणकाम, शिवणकाम

यांस लागणारें सर्व साहिय व भरतकामाचीं पुस्तके
लोकर, गंगावनें आणि सौंदर्यप्रमधानांचे व्यापारी.
छोलदास रोड, दादर, मुंबई २८. (बेस्टर्न रेल्वे)

* आमचीं कोठेही शाखा नाही. *

नरसी मेहतांच्या भक्तिगीतांचा परिचय

लेखक : रा. वि. कामत, ठाणे

गेल्या अंकांतून भगवद्भक्त नरसी यांच्या भक्तिमय जीवनाचा परिचय करून दिला. आतां त्यांनी ज्या भक्तिगीतांनी भगवंत आल्विला, जीं गीर्ते त्याने आचरणांत आणिलीं व भगवत्प्राप्ती करून घेतली त्यांपैकीं कांहीं भक्तिगीतांचा अल्पपरिचय या लेखांत करून देण्यांत येत आहे.

: १ :

भोळी रे भरवाडण हरिने, वेचवा चाली
सोळा सहस्र गोपीनो वहाली, मुटकीं माघाली। भोळी रे
अनाथना नाथने वेचे प्राहिरनी नारी
शेरीए शेरीए सादा पाडे, ल्यो कोई मोरारी। भोळी रे
मुटकी उतारी भांडी, मारेली वागी
ब्रजनारीने से जेओतो मूर्छा लागो। भोळी रे
ब्रह्मादिक इंद्रादीक सरखा कौतुक पेरवे
चौदा लोकना नाथने कोई मुटकीमा देखे। भोळी रे
गोवालवाणी भाग्ये प्रगट्या अंतर जामी
दास लडाने लाड लडावे, नरसेना स्वामी। भोळी रे

एक भोळी गवळण हरीला मडक्यांत भरून बाजारांत विकावयास चालली आहे. सोळासहस्र नारीचें प्रेयसीने एका मातीच्या मडक्यांत भरून ठेवलेले होते. ही भोळी गवळण अनाथांचा नाथ जो श्रीहरी ल्याला विकत आहे. व गळ्यागळ्यामध्ये हिंडत ती पुकार करीत आहे, ध्या कोणाला मुरारी...हवा आहे काय ध्या !

तिनें आतां आपल्या डोक्यावरील मडके खालीं उत्तरलें आणि पहातें तो काय चमत्कार प्रत्यक्ष भगवान श्रीकृष्ण मडक्यामध्ये असून मुरलीचा आवाज ऐकूं येत आहे.

आकाशांतून ब्रह्मदेव इंद्र सर्वजण हे कौतुक पहात आहेत. चौदा मुवनांचा हा पत्तिदेव ह्या मातीच्या मडक्यांत कसा सामावला ह्याचैंच त्यांना आश्र्य वाटत आहे.

त्यावेळच्या गोष्टीचें हे भाग्य होतें की, ब्रह्मादिक मोठें देव त्यांचें अंर्यामी प्रगट होत असत.

नरसी मेहता हा सर्वं चमत्कार आपल्या भक्तांना मोठ्यां लाडालाडानें प्रेमपूर्वक सांगत आहे.

: २ :

जांगनें जादवा कृष्ण गौवाळिया
तुज विना घेन मां कूण जाशे
मणसे साठ गोपाळ टोले मस्या
वडोरे गोवाळीयो कूण थाशे ? . . . जागने
दरातिणा दैथरां, घातिणा घेवरां
कठियलां दूध ते कूण पीसे ?
हरितार्यो हाथियो कलिनाग नाथि ओ
भूमिनो भार ते कूणलेशे ! . . . जागले
जसुनाने तीरे, गौधन चरावतां
मधुरी शी मोरली कूण वाशे ?
भणे नरसैयौ तारा-गुण गाई रींजिये
बहुता बाहडी कूण साहशे ? . . . जागने

कृष्ण गोपाल उठ; जागा हो; अरे तुझ्या शिवाय गाईना चरावर्यांसे कोण बरेने नेईल ? तुझ्याशिवाय आजही तीनशेसाठ गवळयाची बालके अगदीं एकेकटीं वाटतात. त्यांचा पुढारी कोण ? त्यांचा नेता कोण बरें होणार ? हे दहीं कोण बरें खाणार ? त्याची मिठाई व इतर पदार्थ तुं नसल्यामुळे फुक्ट चालले आहेत. हें दूध कोण पिणार बरें ? तूंच तो हरी कीं ज्याने संकटग्रस्त गजाला मगरीच्या तोडांतून बाहेर काढून त्याचा उद्धार केला, कालीया नांवाच्या काळया नागाच्चा नाश केलास; ह्या भूमीवरचा भार तुझ्याशिवाय कोण बरें हलका करणार ?

गाई यसुना नदीच्या कांठावर चरत असतां मधुर मुरली वाजवून सवाँचे मनरंजन करण्यास तुझ्याशिवाय कोण बरें समर्थ आहे ? नरसी मेहता म्हणतो कीं, माझ्या काव्यांतून मी तुझें गुण गातो व माझें मन प्रसन्न करून घेतों; कारण ह्या महासागरांत माझी संसार नैको उड्डुं लागली तर तुझ्याशिवाय तिला धरून व्यवस्थितपणे मार्गावर हांकण्यास व मला वाचवण्यास कोण बरें समर्थ आहे ?

: ३ :

जे गमे जगत् गुरुदेव जगदीशने
ते गणते खंरखरो फोक करवो
आपण ते चिंत ध्यो अर्थ कई नववरे

105

ऊगरे एक उद्योग धरवो
हुं कर्ल हुं कर्ल एज अज्ञानता
शंकरनो भारज्यम खान ताणे
सृष्टि मंडण्ण छे, सर्व एणी पेरे
जोगी जोगेश्वरा कोईक जाणे ?
बीपजे नरथी तो, कोई नारहे दुःख
शत्रु मारीने सौ. मित्र राखे
रामने रंक कोई दृष्टि आवे नैही
भवन पर भवनपर छत्र राखे
ऋतुलता पत्र फल फूल आपे यथ
मानवी मूर्ख मन व्यर्थ शोचे
जेहना भाग्यमां जे समे जे लख्युं
तेहनैं ते समे तेज पहोंचैं
सुख संसारी मिश्राकरी मनि जो
कृष्णविना बीजू सर्व काचू
जुगल कर जोडी करी, वरसैभा ए
जन्म प्रति जन्म हारिने न जाचूं ॥

जी गोष्ट होते ती जगत-गुरुदेव जगदीशाला आवडते म्हणूनच होते असते त्याबद्दल आपण दुःख करीत बसणे कांहीं योग्य नव्हे. आपण चिंता करीत बसण्यात कांहींच अर्थ नाहीं; कारण हा गोष्टी आपल्या हातांतल्या नाहींच आहेत. उलट विचार करून मन मात्र उद्धिग्र व उदास होऊन जावयाचें. जें कांहीं होतें तें मी करतो किंवा मी केले असें मानणे हें अशान आहे व तसें बोलून दाखवणे हा तर मूर्खपणा आहे. गाडीच्या खालून बांधलेले कुत्रे जर समजूलागले की ही गाडी मी चालवीत आहे तर तें कसें बरें होईल तसेंच वरीलप्रमाणे विचार करणे ठरेल. सृष्टीची रचनाच मुळीं अशी आहे की तिचे मर्म एकादा महान् जोगी किंवा जोगीश्वरच जाणू शकेल. तिचे मर्म सामान्य माणसांना कळण्याकरितां मुळीं ठेवलेलेच नाहीं. सर्वजण जर सुखांत असते तर मनुष्याला दुःखच कळलें नसते. जगांतील सर्वच शत्रूंना मारून टाकलें तर मित्र तरी कसे शिळ्डक रहाणार बरें? राव, रंक गरीब, श्रीमंत हा भेदभाव नाहींसा होऊन प्रत्येक घरावर छत्र राहील हा विचार करणेच योग्य नाहीं. मूर्ख मनुष्यच असें विचार मनांमध्ये आणतो अशा ज्या गोष्टी आपल्या हातांतल्या नाहींत त्यावर विचार करतो व आपले जीवन पण दुःखीत करतो. ज्याप्रमाणे योग्य कळतुंचे काळीं झाडांना पाने, फळे, कुले येतात त्याचंप्रमाणे मनुष्याला पण त्याच्या भाग्योदय काळीं

ज्याप्रमाणे विधिलिखीत असेल त्याप्रमाणे सुखदुःखाची प्राप्ती होत असते, संसारांतील सुखाला फारशी किंमत देण्यांत खरोखरच अर्थ नाही. तें एक धांवते मृगजळ आहे. असें समजूनच त्याबदल विचार करावयास हवा. एक भगवान श्रीकृष्णाशिवाय सर्व कांही व्यर्थ आहे. श्रीकृष्ण हेंच एक शाश्वत सत्य होय असें समजून कविराज नरसी मेथा दोन्ही कर जोडून जन्मजन्मांतर हरी चरणी मस्तक ठेवून ही प्रार्थना करीत आहे.

: ४ :

अखिल व्रह्माण्डमां एकतु श्रीहरी
जुजवेरुप अनन्त भासे !
देहयां देवतुं तेजया तेजतुं
शून्ययां शब्द थई वेद भासे
पवन तुं, पाणी तुं भूमि तुं भुधरां
त्रुक्ष यै कुलीरहमो आकाशे,
विविधरचना करी अनेक रस लेवानें
शिव थकी जीव थयो एज आशे
वेद तो उभ वेद श्रुती स्मृति शारवदे
कनक कुण्डल विषे भेद न्होये
धाट घटियां पळी नामरूप जुडावां
अंती तोहे मनु हेम होये !
ग्रंथ गडवड करी वात न करी खरी
जेहने जेगमे तेने पुजे,
मन कर्म वचन भी आप मानी लहे
सत्य ले एजमन एम सृजे
मधे नरसैयो ए मन तणी शोचना
प्रति करुं प्रेम थी प्रगट थाशे !

हे श्रीहरी, अखिल व्रात्माण्डाला व्यापून उरणारा असा तूंच एक आहेत, तुळी रूपे व नांवे जरी नानाविध अनेक असलीं तरी तूं एकच आहेत. देहामधे चैतन्य तूंच, तेजामधील आकाशामधील तेज तूंच; आकाशामधील शून्य शब्द वेदावे रूप तुळ्या मुळेच धारण करतां क्षाला आहे; औंकार मधील जो अंती तो तूंच हवा, पाणी, भूमि, हे सर्व कांही तुळ्यामुळेच आहे. सर्व आकाशामधीले तुळाच फैलाव आहे, अनेक रसाने भरलेली अनेक विविध रचना तूंच. निर्माण केलेली आहेत. तूंच शिक्काय जीवनभर विलास कनक व कुण्डल ह्यांत कांहीच मेद आहीं हेंच वेद सांगताढ.

पुस्तकांतील लिखाणांत काहीं अर्थ नाहीं. अनेक लोकांनी अनेक गोष्टी लिहीलेल्या आहेत. कोणाचा कोणाला मेळ नाहीं. ज्याला ज्याचे लिखाण आवडते त्यांचा तो उपदेश घेतो; त्यांचीच मनोभावे पूजा करतो त्यावर विश्वास ठेवतो व तेचे एक सत्य धरून चालतो. वृक्षामध्ये बीज जें तें तूंच व बीजामध्ये वृक्ष-धारणाशक्ति पण तूंच आहेस. मायेचा पडदा बाजूला सारला कीं, वस्तुंचे सत्य स्वरूप आपोआपच दृष्टीस पडते. नरसी मेहता आपल्या काव्यांत हेच सांगतो कीं, प्रीति करा म्हणजे प्रेमाचे मूळ मिळेल, मन शुद्ध होईल. शब्द मनाच्या शुद्ध प्रीति-तूनच परमेश्वराचे दर्शन घडेल.

1

वैष्णव जन तो तेनै कहिये, जे पीड़ पराई जाणे रे,
परदुःखे उपकार करे तोये मन् अभिमान न आणे रे ।
सकल लोकमा सहुने वंदे, निंदा न करे केनी रे
वाचकाच्छ मन निश्चल राखे, धन प्रत जननी तेनी 'रे
समहृष्टी ने तृष्णा त्यागी, परस्त्री जेने मात 'रे
जिवह थकी असत्य न बोले, परधन-मव जाले हाथ रे
मोह माया व्यापे नहि जैने, हट वैराग्य जैना मनमारे
रामनामपशू ताळी लागी, सकल तीरथ तथा तनमा रे
बणलोकीनै कपट-रहित छे, काम क्रोध निवार्या रे
भणे नरसैयो तेनु दर्शन करतां कुल एकोतेरे तार्या रे ।

त्याचेच नांव वैष्णव जन शोभून दिसते कीं, जो दुसऱ्याच्या दुःखाचा अनुभव घेऊन त्यांत समरप होतो, त्यांचे दुःखाचा भार हलका होण्याकरितां त्यांचेवर उपकार करतो परंतु ते बोलून दाखवीत नाही कीं, त्याचा अभिमान धरीत नाही. जो सर्वांना आदरानें वागवतो व त्यांस बंदना करतो. कोणाचही निंदा केलेली त्यास आवडत नाही कीं, कोणाची निंदा करण्याचे हेतूनें असत्य वाणीचा तो उपयोग करीत नाही, जो आपले मन व जीभ यांचेवर ताढा ठेवतो व ब्रह्मचर्याचे पालन करतो तोच खरा आदर्श होय व अशाची माता घन्य होय.

खन्या वैष्णवजनाची दृष्टी सर्वत्र सारखी असते. तो आपपर भाव मानीत नाही. त्याला कशाची तहान नसते व लोभ नसल्यामुळे थन मान तुष्णापणा त्याचे जबळ वास करीत नाही. तो परखी मातेसुमान मानतो तो कधीं खोटें बोलत नाही; दुसऱ्याच्या थनास स्वर्द्ध करीत नाही इतकेंच नव्हें तर तो कोणत्याही माया मोहांत सांपडत नाही. त्याच्या मनांत वैराग्य सतत वास करीत असते. विरक्ती हेच त्याचें जीवन असते,

श्रीरामनवमी उत्सवाचा सोहळा

टुरसालप्रमाणे शिर्डीं येथील श्रीरामनवमी महोत्सव ता. १२, १३ व १४ एप्रील रोजी
मोठ्या उत्साहभरांत यशस्वीरीतीने पार पडला ! यंदाच्या उत्सवाच्ये एक वैशिष्ट्य
म्हणजे यंदा दिनांक १३, १४ व १५ अशी जोड रजा मिळाल्यामुळे शिर्डीत भक्तजनांची गर्दी
मैहमीपेक्षां विशेष मोठ्या प्रमाणांत होती. शिर्डीं संस्थानत फै, कितीही भक्त आले तरी त्यांच्या
राहाण्यासवरण्याची चांगली सोय व्हावी, त्यांना अन्न पाणी व इतर जरूर त्या सुखसोयी सहज-
रीतीने उपलब्ध व्हाव्या यासाठीं शक्यती व जास्तीत जास्त दक्षता बाळगण्यांत आली
होती. नव्या जुन्या चाळींतून भक्तांच्या रहाण्याची सोय करण्यांत आलेली होतीच.
परंतु त्याशिवाय मंदिराजबळील मोकळ्या जागेंत मंडप उभारून त्यांत शक्य तितक्या
भक्तांची सोय व्हावी अशी योजना अंमलांत आणण्यांत आली होती; परंतु
उत्सवाचे तिन्ही दिवस सायंकाळच्या वेळीं पर्जन्यवृष्टी होत असे त्यामुळे मंडप
टिकाव धरूं शकले नाहींत. पावसामुळे यात्रेकरू, तसेच नाना प्रकारचीं दुकानें
थाढून बसलेलें लहानमोठें दुकानदार यांची गैरसोय झाली हें उघडच आहे;
परंतु मानवी प्रयत्नांनीं जितकी म्हणून सोय करतां येणे शक्य होतें तेवढी करण्यांत
कोणत्याही प्रकारै कसूर करण्यांत आली नव्हती.

उत्सवानिमित्त श्रीसाईबाबांचे मंदिर व आसपासच्या सर्व स्थानांसु नवीनता आलेली होती. ध्वजातोरणे, कमानी, दिवाबत्ती यांच्या साजशृगारामुळे तो सर्व भूभाग सुशोभित झाला होता. पहांटेपासून कार्यक्रम सुरु होत असत व तें सर्व पूर्व नियोजित योजनेप्रमाणे यथासांग पार पडत असत.

त्याच्या मुखीं सदा रामनाम असते. त्या रामनामामध्ये सर्व तीर्थक्षेत्रांचे पुण्य सांठवलेले आहे ह्याची त्याला सतत जाणीव असते म्हणून रामनाम जपण्याचे कांही केल्या आपले व्रत सोडीत नाही.

जो खरोखरच निरपेक्ष वृत्तीनें ह्या जगांत वावरत आहे; ज्याला कसलाहि लोभ
नाहीं, कोणत्याहि तळ्हेची कपट भावना ज्याला स्पर्श करू शकत नाहीं, स्वप्रातहि
ज्याच्या पापवासना शिवूं शकत नाहीं व ज्यानें खरोखरच काम, क्रोध-मद-मत्सर
इत्यादि षड्गीपूंचा त्याग केला आहे असा मनुष्य ह्या जगांत विरळा अगदीं अपवादा-
त्मकच मिळणार! तोच खरा वैष्णवजन होय व अशा वैष्णवजनाच्या केवळ दर्शन
याचेच एकाहत्तर पिढ्यांचा उद्धार होतो असें करसी मेहता आपल्या काव्यांत श्रीकृष्णाला
आळवतांना म्हणतात.

यंदा जवळपासच्या व दूरदूरच्या भागांतून या उत्सवानिमित्त जनसंमर्द अपरंपरा लोटला होता. त्यांची व्यवस्था ठेवण्यासाठी स्वयंसेवक, होमगार्डस् व पोलिस सतत सज असत. सामुदायिक अभिषेक, पूजाअर्चा वैरे वेळच्यावेळी रोजच्या रोज व्यवस्थातिपणे पार पडत असत. तिन्हीं दिवस भक्तांना पक्कान्नांचे भोजन देण्यांत आलें.

ता. १३ एप्रिल अर्थात् श्रीरामजन्मोत्सवाचा दिवस. त्या दिवशीं गर्दीनै व दशनिवृच्छा मंडळीनीं उचांक गांठला होता. दरवर्षीप्रिमाणे ह. भ. प. श्रीदासगणू महाराज यांचे शिष्य श्री. अनंतराव आठवले यांचे श्रीरामजन्मावर सुश्राव्य कीर्तन झाले. नेहर्माप्रिमाणे पोथीवाचन, श्रीसाईनामसंकीर्तन हैं कार्यक्रमही यथासांग पार पडले.

रामनवमीदिवशीं सकाळीं दरवर्षीप्रिमाणे गोदावरीच्या (गंगेच्या) कावडी मिरवत मिरवत आल्या व बाबांना गंगास्नान घालण्यांत आलें. कावडीचे स्वागत बँडे व ताशा वैरे वाढांच्या सहाय्यानै व साईनाम गजरांत रिसीब्हर साहेबानीं व इतर असंख्य लोकांनी केले. हा कार्यक्रम गर्दीचा होता; परंतु तोही यथासांग पार पडला.

दरवर्षीप्रिमाणे ठिकठिकाणाहून नाना प्रकारचे कलावंत बाबांच्या सेवेसाठीं आले होते. त्या सर्व कलावंतांना आपआपली कला सादर करण्याची संधी देण्यांत आली. साकोरीच्या कन्यकांही आल्या होत्या. त्यांच्या गोड भजनाचा कार्यक्रम झाला, गवई, वादनकार नृत्य कलावंत वैरे सर्वांनी या उत्सवांत भाग घेऊन त्यांत गोडवा आणिला होता.

पाहिल्या दिवशीं बाबांच्या पालखीची तसेच दुसऱ्या दिवशीं रथ मिरवणुक गांवांतून वाजतगाजत व साईनाम संकीर्तनांत निघाली होती. त्यावेळीं दारूकाम सोडण्यांत आले होते.

पाऊस सायंकाळीं नेमका यावयाचा व दीड दोन तासांत जावयाचा. तेवढ्या वेळांत लोकांची सहाजिकच गडबड उडावयाची व पुन्हां स्थीरस्थावर व्हावयाचें, असो; पावसानें थोडा वेरग केला असला तरी एकंदरीत रामनवमी उत्सव मोठ्या उत्साहभरांत त्वयंसेवक, होमगार्डस यांचा जसा वाटा आहे त्याचप्रमाणे ठिकठिकाणाहून आलेल्या भक्तांनीहि या यशस्वीतेला हातभार लावलेला आहे. साईबाबांनीं वर्षानुवर्ष सर्वकिंवृत्त अशीच सेवा करवून घ्यावी अशी प्रार्थना आहे.

उवा घालविण्यासाठीं खात्रीलायक ठरलेले 'लायसॉफ तेल' वापरा,
गिरगांव "बापट ब्रदर्स" – दादर 'वसंत फॉर्मसी'

नाहीं त्याच्यासाठीं धडपड !

आपण आपल्या चित्ताची स्थिरता व शांतता साधली पाहिजे. परंतु ती कशी साधाची? मला हैं पाहिजे तें पाहिजे, मान पाहिजे, मरातब पाहिजे; सर्व कांहीं पाहिजे. आणि त्यासाठीं अहर्निश धडपड. ती कशासाठीं? शरिराचे चोचले पुरविण्यासाठीं! परंतु आपण चोचले शरिराचे नाहीं पुरवावयाचे. आपण अंतरात्म्याकडे पाहिले पाहिजे. त्याला कशाचीही जरुरी नाहीं.

ना ना प्रकारच्या दोषांनी आम्हांला घेरले आहे तो दोष काढून टाकल्याशिवाय चित्ताची शुद्धि होणार नाही. त्यासाठीं भगवत्कृपा साध्य करून घेतली पाहिजे, त्याच्या कृपेशिवाय कांहीं होणार नाहीं.

मनुष्यप्राण्याला सुखदुःखाचा अनुभव येतो याला कारण चित्तशुद्ध नसतें; त्यांत कांहीं ना कांहीं मल सांचलेला असतो, हेच होय. चित्त जोपर्यंत निर्मल, निलेप झालें नाहीं, तोपर्यंत मनांत कांही ना कांहीं इच्छा उद्भवणारच. मनांत आलेली इच्छा पूर्ण झाली म्हणजे सुख समाधान मिळेल असें वाटतें; त्यासाठीं धडपड सुरुं होते. इच्छा परिपूर्ण नाहीं झाली म्हणजे मन दुःखी कष्टी होतें. वरै एक इच्छा पूर्ण झाली म्हणजे तेवढ्यानें भागतें का? नाहीं भागत. दुसरी इच्छा उद्भवते; तिच्या पूर्तीते-साठीं धडपड सुरुं होतें. नेहमीं कांहीं ना कांहीं अभाव किंवा उणीव भासतच असते. अशा रीतीनें मनुष्य सुखदुःख मिश्रीत जीवन घालवीत असतो.

प्रत्येक मनुष्य धनाच्या मार्गे लागलेला असतो. कशासाठीं? कारण त्याला ज्या ज्या वस्तू पाहिजेत त्या द्रव्यामुळे मिळूं शकतात. वस्तू तरी कशाला पाहिजेत. त्यामुळे सुखोपभोगाची इच्छा पूर्ण होते. ही कामना म्हणजे तो लोभाचाच प्रकार आहे. तेव्हां मनुष्याला लोभामुळे धनाच्या मार्गे लागण्याची इच्छा होतें. हा लोभ नसेल तर धनासाठीं धडपडण्याची जरुरी पडणार नाहीं.

प्रत्येक मनुष्यामध्ये पुढे जाण्याची, वर चढण्याची स्वाभाविक प्रवृत्ति असते. जी स्थिति आहे तिच्यापेक्षां अधिक सुखाची इच्छा उत्पन्न होते. आहे त्यांत समाधान वाटत नाहीं, वांट्याला आले आहे त्यापेक्षां अधिक सुख पाहिजे, जो कांहीं मान-सन्मान मिळत आहे त्यांत समाधान नाहीं वाटत. त्यापेक्षां अधिक मानमान्यता मिळविण्यासाठीं धडपड. घरांत जरुरीपुरते फर्निचर आहे. काम भागत आहे, परंतु तेवढ्यावर मन राजी नाहीं. आणखी कोच खुच्या पाहिजेत. त्याही अद्यावत् घडणीच्या असाऱ्या. त्यासाठीं मनाची धडपड! जै पद प्राप्त झालें आहे त्यापेक्षां वरचे पद मिळालें पाहिजे. त्याशिवाय समाधान नाहीं. अशारीतीनें कांहीं ना कांहीं उणीव, कांहीं ना कांहीं अभाव सतत भासत असतो. त्यामुळे काय होतें?

मन दुःखी कष्टी, कधीं समाधान नाहीं, कधीं आनंद नाहीं, नेहमीं अस्वस्था, असमाधान व बेचैनपणा

मनुष्याच्या जीवनांत चढउतार सतत चालू असतात. व्यापारधंदांत ठोकर बसून नुकसान होतें, पैसा—अडका जातो. घरांतील कांहीं मौल्यवान वस्तूही दुसऱ्याच्या घरीं जातात. हा विचारा कष्टी होतो. म्हणत असतो, तें पूर्व वैभव प्राप्त झाल्याशेवाय सुख कसलें? निदान पक्षी तेवढे वैभव वांट्यास आलें तरच या जीवनांत आनंद! वरें त्याला पूर्वस्थिति यत्न करून प्राप्त झाली मग? तरीही समाधान आहे कुठे? त्याहून अधिक चैन भोगायला मिळाली पाहिजे. मनुष्य प्राणी अशारीतीने मोहजाळांत गुरकटला गेला आहे. असा आहे हा मानव जन्म.

एक गोष्ट निश्चित समजून राहिले पाहिजे. ती म्हणजे अशा रीतीने इच्छा, आकांक्षांच्या जाव्यांत अडकून पडणे यांत सुख नाहीं तें जाळें तोळून त्याच्या बाहेर पडण्यांत सुख आहे.

सुखाचा प्रश्न क्षणभर सोळून देऊ या. दुःखाचा विचार करू या. दुसऱ्याचे दुःख आपलेसें करावयाचें, दुसऱ्यास सुखी करून त्याचें दुःख भोगावयाचें अशा रीतीने दुसऱ्यास सुख देऊन आपण दुःख भोगावयाचें यांत सात्वीक आनंद आहे. तो आनंद अनुभव अपूर्व असतो. आपण थोडासा विचार केला तर असें आढळून येईल की, मनुष्याला निरनिराळ्या वस्तूंची जरुरी भासते ती कशासाठीं? कोणासाठीं? शरिरासाठींच कीं नाहीं? आणि या शरिराचा शेवट कशांत व्हायचा असतो? मृत्युंत! आणि मृत्युचा परिणाम काय? पुनर्जन्म! जन्माच्या बाबतींत दुःख व मरणाच्या बाबतींतीही दुःख, आणि मध्यंतरी सुखदुःखाचा खेळ अविरत चाललेला असतो. शरिराचा हा गुणधर्माच आहे.

दुःख कोणाला हवें का असतें? प्रत्येक जण दुःखाच्या पालिकडे जाण्यासाठीं घडपडत असतो. दुःख नको; सुख हवें.

अहो! तुम्हांला दुःख नको आणि सुख पाहिजे; परंतु तें मिळावें कसें? दुःख आपल्या वांट्यास येते तें कशासुळें? आपण नानाप्रकारच्या आशा, आकांक्षा चाळगतो; इतरांपेक्षां आपणांस आगळे मोठेपण मिळावें असें इच्छितों आणि दुःख तर याच्या बुडाशीं दबा धरून बसलेले असतें.

मी शरीर आहे ही कल्पनाच सर्वनाश करणारी आहे. मी आत्मा आहे. जो सर्वांतर्यामी आहे तोच माझ्याहि ठारीं आहे. मला शरिराची नाहीं आत्म्याची कदर करावयाची आहे. आत्म्याला कसलीच जरुरी नाहीं. आहे त्या स्थितीत भगवत् चित्तन करीत रहाण्यांत जें सुख व जें समाधान आहे तें दुसऱ्या कशांतहि नाहीं. मी सर्वांशी गेमानें वागळें पाहिजे हें त्याला उमजूळागतें व तो सर्वांवर प्रेम करू लागतो.

साईबाबांचे मार्गदर्शन

साईबाबांचे अंतःकरण अत्यंत दयालू होते. ते भक्तांना आपल्या मुलाप्रमाणे प्रेमाने वागवीत. त्यांच्या तुसत्या कृपादृष्टीने भक्तांच्या मनांतील सर्व कैश नाहींसे होत. हजारों कोसांवरून ब्राह्मण त्यांच्या चरणांजवळ धांवून येत आणि पवित्र ग्रंथांचे अध्ययन करीत. साईंनी कोणालाही झिडकारलै नाही. उलट सर्वांना योग्य ते मार्गदर्शन करून त्यांना आत्मिक उन्नतीच्या वरच्या पातळीवर नेऊन ठेवण्याचा आपल्या शक्तीप्रमाणे प्रयत्न केला.

हे मादपंतांसारख्या चुकून कधीही हातांत लेखणी न घरलेल्या। माणसांकडून यांनी “साईसचारिता” सारखा प्रासादिक आणि विद्वत्ताप्रचुर असा महान् ग्रंथ लिहून बेतला. त्यांची पूर्वजन्मींची पुण्याई म्हणूनच प्रत्येक शब्द लिहितांना हे मादपंतांना साईंनी दिव्य सूर्ति आणि प्रतिभा प्राप्त करून दिली. अशा कितीतरी दूरदूरच्या व्यक्तींना साईंनी आपल्या चरणांजवळ खेंचून आणून त्यांना आत्मज्ञानाचा साक्षात्कार घडविला.

बाबा कोण?

सप्तश्रृंगीच्या देवळांतील पुजारी काकाजी वैद्य हे बाबांच्या चरणांजवळ कसे आले, आणि कोणत्या योग्यतेला पोहोचले, हे मनन करण्यासारखे उदाहरण आहे. काकाजी संसारतापानें इतके वैतागून गेले की, त्यांच्या मनांत वैराग्य उत्पन्न झाले व या नश्वर देहाचा त्याग करावा असे विचार त्यांच्या ढोक्यांत सारखे घोक्कूं लागले. अशा वैचैन मनःस्थिरीत देवीजवळ त्यांनी करूणा भाकली. एक दिवस सप्तश्रृंगीदेवी त्यांच्या स्वप्रांत येऊन म्हणाली, “तूं बाबांजवळ जा. तेथें तुश्या मनाला शांति आणि समाधान मिळेल.” स्वप्रांतून जागृत शाल्यावर काकाजीने देवीने सांगितलेले ‘बाबा’ कोण याचा आपल्या मनाशीं खूप विचार केला, पण कांहीं उमज न शाल्यामुळे आपले आराध्य दैवत ऋंबकेश्वर हेच ‘बाबा’ असतील, असें मनांत गृहीत घरून काकाजी नाशिकजवळ ऋंबकेश्वरी गेले, आणि कडक रीतीने त्यांनी तेथे दहा दिवस खडतर तपश्चर्या केली तरीदेखील मनःशांति मिळाली.

चमत्कार करण्याची अघटित शक्ति होती. मुंबईला रामलाल नांवाचा एक पंजाबी गृहस्थ रहात होता, ध्यानीमर्नी नसतांना एके रात्रीं त्यांच्या स्वप्रांत एक मौलवी फकीर आला आणि आपणांकडे येण्याचा आग्रह करू लागला. स्वप्रांत

पाहिलेली व्यक्ति अनोखी असत्यामुळे त्याला तो कोण, असावा ? कुटे राहवो ! हे समजण्यास कांहीच मार्ग नव्हता. सहज फिरत फिरत कामानिमित्त तो रस्त्यावरकृत जात असतां दुकानांत त्याला साईबाबांचा फोटो-दिसला. -आपण स्वप्रांत पाहिलेली मौलवी हाच आहे याची. ओळख पटल्यामुळे त्याने दुकानदारजवळ चौकशी केली व साईच्या दर्शनास शिरडीला तो मुद्दाम गेला. तेथे जाताच स्वप्रांत वेजन आपल्याला येथे ओहने आणणारे श्रीसाईबाबाच आहेत याची त्याला पूर्ण खाकी पटली, व तो त्यांची मनोभावे भक्ति करू लागला. रामलालने साईचं नांव ऐकिले नव्हते. साईबाबा ही व्यक्ति कोण आहे आणि तिचा काय अधिकार आहे, याचा त्याला लेवमात्र कल्पना नव्हती. मग त्याला साईर्नी आपल्याकडे कां खेचून घेतडे ! हा प्रश्न आपली मती गुंगे करणार नाही काय ?

लबाड भौदू लोकांना थारा नसे

साईच्या दरबारांत विविध प्रकारचे लोक नेहमी येत असत्यामुळे मानवी पिण्ठ मनोवृत्तीचे निरनिराळे अनुभव नेहमी पहावयास मिळत. कोणत्याहि धर्माचा अस पंथाचा मनुष्य बाबाच्या समोर आला की, त्याला पाहितांकणीच हा कोणत्या हळून आपल्याकडे आला हे अचूकपणे हेरून बाबा त्योप्रमाणे वर्तन करीत. एकादशी उदार अंतःकरणाने तेथे निर्भयपणे राहण्याचा आग्रह करीत तर कोणाच्या अंगावर चवताळून घांवत जात आणि 'चले जाव' म्हणून हांकलून लावीत. लबाड भौदू लोकांना तर एक एक क्षणभरही आपल्याजवळ थारा देत नसत. लोकांना भुलथापा देऊन त्यांच्या कहून पैसे उकळणाऱ्या भौदू वैरागी फकीरांना तर साईच्यापुढे येण्याची छातीच होत नसे. तरी देखलिबाबांनी किंडकारलेली प्रत्येक व्यक्ति लबाड किंवा भौदू असलीच पाहिजे असे समजण्याचे कारण नाही. कारण बाबांचे मार्ग अशात असत्यामुळे त्यांच्या कृतीचा अर्थ समजणे सामान्य व्यक्तीला फार कठीण जात असे.

नाहीं घरी परत आल्यावर रात्री देवीने पुन्हां साक्षात्कार दिला, "अरे, मी तुला बाबांजवळ जा म्हणून सांगितलै. बाबा म्हणजे शिरडीचे श्रीसाई समर्थ."

काकाजींच्या मनांत आतां पूर्ण प्रकाश पडला व ते शिरडीला जाण्याची तयारी करू लागले. भक्ताच्या मनाला ओढ लागली म्हणजे प्रत्यक्ष देवच कोणाच्यातरी रूपानें उभा राहतो. काकाजींना शिरडीला घेऊन जाण्याकारतां साईचा पट्टिशिळ शामाच स्वरुप होऊन तेथे हजर शाला. शामा लहान असतांना तीस वर्षांपूर्वी त्याच्या आईने सप्तश्रृंगाच्या देवीला नवस केला होता. मरणाच्या वेळी तिने तो शामाला सांगितला. पण शामाने कांही मनावर घेतले नाही. कांही वर्षांनी शिरडीला एक नामांकित ज्योतिषी आला. त्याने सर्वोना भूत-भविष्य वरोवर सांगून चकित करून सोडले शामाला त्याच्या आईच्या संगण्याप्रमाणे त्याने अजून देवीचा नवस फेढला नाही याची आठवण करून दिली. अर्थातच शामाने आतां तो नवस साईबाबाच्या चरणी

केदण्याचें ठरविले. बाबानीं हरकत घेतली, आणि शामाला सुतश्रृंगीच्या देवचांत जाण्याचा हुकूम केला. अशा रीतीने शामा नैमका देवळात काकाजीकडे आला. भाला कोणी योगायोग म्हणून म्हणतील, पण साईन्या लीलांचा ज्यांना अनुभव आला आहे, त्यांच्या लक्षांत ही गोष्ट पूर्णपणे येईल की, साईनी काकाजीना घेऊन येण्या करितां शामाला इतके शामाच्या तोद्दून बाबाच्या लीला ऐकून काकाजी एखाद्या वेढ्याप्रमाणे धांवत शिरडीला आले. साईचे दर्शन घडल्यावर एकाच्या अद्भुत चमत्काराप्रमाणे काकजीच्या मनांतील सर्व विपरीत कल्पना घुक्याप्रमाणे विरल ज्ञाल्या आणि त्यांना पूर्ण समाधिस्थितीचा अनुभव मिळाला. बाबा काकाजीवरोबर एक शब्दही बोलले नाहीत तुसत्या दर्शनानें त्यांनी काकजीच्या हृदयांत परिवर्तन घडवून आणले. साईचे साभर्ध्य इतके अल्पैकिक होते, तर तुम्हारी जिज्ञासा आणि त्यांचे भावांचे मार्ग

ज्या व्यक्तींनी बाबाना कधीही पाहिले नाही, अशा लोकांना देखील बाबा आपल्याकडे आकर्षित करीत असत. हे बाबून कुणाला अचंबा वाटेल वगर गुरुबाजीचा हा एक प्रकार वाटेल; पण साईबाबाच्या ठिकाणी असे मानस सरोवराची प्रदक्षिणा करावयास निघालेल्या मद्रासकडील विजयानंद नाबाच्या संन्याशाची अशीच शोककारक स्थिति झाली, तो चिचारा सुदमावनेने आणि निरपेक्ष बुद्धीने बाबाच्या दर्शनाला आला. त्याला पाहतांच “या कुचकामी संन्याशाला हांकलून द्या. त्यांचा कुणालाही काढीचाहि उपयोग होणार नाही.” असे रागाने बाबानीं उद्गार काढले, विजयानंदाला फार वाईट वाटले व मन घट करून तो तसाच तेथे बसून राहिला. भक्तमंडळी बाबांची पूजाअर्चा करीत होती. बाबाच्या दखारांतील उत्साहजनक सोहळा पाहून तो तेथेच कांहीं दिवस रमला. पुढे कांहीं दिवसांनी आपल्या आईची प्रकृति फार विघडली आहे अशी तार त्याला आल्यामुळ, मानसरोवराला जाण्याचा आपला कार्यक्रम सोहून तो घरी परत जाण्या. सार्वी बाबांची परवानगी मागण्यास गेला. बाबानीं त्याला खाडकन् उत्तर दिले, “आपल्या आईवर जर इतके प्रेम आणि ममता करितोस, तर हा संन्यास कशाल धारण केलास? जो स्वस्थ वैस, येथे चोरांचा सुळसुळाट झाला आहे. तुझे सर्वस्व ते हरण करतील. जगांतील प्रत्येक वस्तु नाशवंन आहे. संन्याशाने लोभ-माया सोहून निर्विकार मनाने आपले कर्तव्यक्रम केले पाहिजे, तरच त्याला सद्गति मिळेल, तं पूर्वजन्मीं फार उत्तम पुण्य संपादन केले आहेस, म्हणूनच तुला येथे येण्याची बुद्धि झाली. आतां माझ्यादर विश्वास ठेव आणि उद्यांपासून रामविजय ग्रंथाचा सपाह सुरु कर. अल्ला तुझे भले करील.”

भवितव्य समजले होते

बाबाच्या उपदेशाने विजयानंदाचे समाधान झाले व बाबाच्या आजेप्रमाणे सकाळो उठल्यावरोबर लेंडीबागेजवळ एकांतस्थळी स्नानसंध्या उरकून रामविजय

वाचण्यास त्यानें मुरवात केली, श्रद्धाची दोन पारायणे ज्ञाली आणि त्याला अन्नपाण्यामुळे कसेसेच होऊ लागले; तसाच उटून तो वाच्यांत आला, दोन दिवय अन्नपाण्यामुळे महून राहिला आणि तिसऱ्या दिवशी फकीरबाबांच्या मांडीवर त्याने प्राण सोडाया.

बाबांना त्याचें भावितव्य प्रथमपासून कवून चुकले होतें. त्याचा अंतकाळ अलाहा होता. हे जाणूनच बाबांना त्याला अखेरचा निर्वाणपद गांठज्वाचा मार्ग दाखवून दिला, व आपल्या भक्तमंडळीकडून त्यांच्या संन्याशी घर्माला घोर असाच अग्रिसंस्कार त्याला देवविला.

प्रत्येक माणसांच्या आयुष्यांत एकादेवेळी असा प्रसंग येतो की, त्याला आमचे जीव देखील नकोसा होतो. मनाची समतोल बुद्धि नष्ट होते आणि एकप्रकारचे वैराग्य उत्पन्न होतें. बाढाराम मानकर यांची अशीच स्थिति ज्ञाली. अत्यंत प्रिय वैराग्य प्रेमळ पलीच्या विरहानें व्याकुळ ज्ञालेल्या खिन्न मनःस्थिरीत सर्व घरादारावर तुळणी. पत्र ठेवून ते शिरडीला बाबांच्या आश्रयाला गेले. त्यांच्या आयुष्याला योग्य वक्तव्य देण्याच्या स्तुत्य उद्देशांने बाबांना त्यांना बारा रूपये काढून दिले आणि महिन्द्र गडावर जाण्यास सांगितले. मानकर प्रथम कवूल होईनात, पण बाबांना त्यांना आपला उद्देश पटवून दिला आणि योगसाधना कशी करावी, यांचा घडा गिरविला. बाबांच्या आशेप्रमाणे मानकर गडावर जाऊन ध्यानधारणा करीत करून भक्तांना समाधिस्थिरीत त्यांच्या गुरुंचे किंवा देवतेचे दर्शन घडतें, पण मानकरांना समाधीपूर्वीच्या जागृत स्थिरीतच थोड्याच दिवसांत श्रीसार्वबाबांचे प्रत्यक्ष सदेह दर्शन घडले. मानकरांना सार्वच्या भेटीच्या वेळो मला या निर्जन एकांतस्थळी कां पाठविले म्हणून विचारले. त्यावर बाबांना उत्तर दिले, “शिरडीला सर्वांच्या गोंधळांत त्यांने भडकलेले मन एकाग्रता पाषणे कठीण होतें, म्हणून तुला या एकांतस्थळी पाठविले. माझा साडेतीन हातांचा पार्थिव देह फक्त शिरडीतच वास्तव्य करीत आहे, अशी तुळी भ्रामक कल्पना होती, पण आतां प्रत्यक्ष बघ. मी सर्व विश्व व्यापून आहे. आतां स्वतःशींच विचार कर आणि मी सांगितल्याप्रमाणे योगसाधना कर.” इतके सांगून सार्व अदृश्य झाले. मानकर बाबांच्या आशेप्रमाणे गडावर राहिले व त्यांचे समाधन झाल्यावर परत निघाले. पुण्याच्या स्टेशनवर तिकिटांना फार नर्दी असल्यामुळे वाट पहात ते बाजूला उभे असतांना लंगोटी नेसलेला एक खेडूत त्यांच्याजवळ आल आणि स्वतःसाठी आधींच काढलेले दादरचे तिकीट त्यांच्यापुढे करून म्हणाला, ‘आपणाला दादरला जावयाचे आहे ना? मग हे माझें तिकीट घ्या. कांहीं आकस्मिन कारणानें माझा जाण्याचा वेत रहित झाला आहे.’

मानकरांना त्यांच्याजवळचे तिकीट घेतले व भाडे देण्याकरितां ते हात उंच करणार, तोंच तो मनुष्य गर्दीत मिसकून नाहींसा झाला. गाढी सुटेपर्यंत त्याला शोधण्याचा मानकरांना खुप प्रयत्न केला, पण त्याचा पत्ता लागला नाही. मानकरांना हा दुसरा दृष्टांत झाला. मानकर नंतर आपल्या मुलाबाळांना अखेरचे मेटून शिरडीला बाबांच्या सक्षिध कायमचे राहावयास गेले. तेथेचे त्यांना बाबांच्या वरदहस्ताशार्व चपजाप्य करीत असतां आनंदानें मृत्यु आला आणि सद्गति मिळाली.

संस्कारमय जीवन

—संत विनोदा

संस्काराचा पवित्र प्रवाह जीवनांत सतत वहात राहील, तर शेवटी मरण महानंदाचें निधान वाटेल. जो प्रवासी वाटेत न थांबतां, वाटेतील मोह दूर करून कष्टानै पावळे रोवीत शिखरावर जाऊन पोहोचला. वर जाऊन छातीवरचीं सर्व बंधने फेंकून तेथल्या मोकळ्यां वाच्याचा जो अनुभव घेता झाला., त्याच्या आनंदाची इतरांस कल्पना करतां येणार नाहीं. जो प्रवासी मध्येच थांबला, त्याचा सूर्य कांहीं थांबला नाहीं.

मनुष्याचें जीवन हें अनेक संस्कारांनी भरलेले असतें. आपल्या हातून असंख्य क्रिया होत असतात. त्यांचा हिंदू व करावयास बसू तर अंतहि लागणार नाहीं. चोवीस तासांतीलच क्रिया स्थूल मानानै पाहूं लागलौं तर कितीतरी दिसतील. खाणे, पिणे, बसणे, झांपणे, चालणे, हिंडणे, काम करणे, लिहिणे, बोलणे, वाचणे; याशिवाय नाना प्रकारचीं स्वप्ने, रागद्वेष, मानापसान, सुखदुःख, असे अनंत प्रकार आपणांस दिसून येतील. त्या सर्वांचे मनावर संस्कार होत असतात. म्हणून जीवन म्हणजे काय, असे जर कोणी विचारील तर जीवन म्हणजे संस्कारसंचय अशी मी व्याख्या करीन.

चांगले संस्कार तसे वाईट संस्कार. दोघांचाहि भनुष्याच्या जीवनावर परिणाम झालेला असतो. बाळपणीच्या क्रियांचें तर स्मरणच नाहीं; सारे लहानपण पाटीवरचें पुसावें त्याप्रमाणे होऊन जातें. पूर्वजन्मीचे संस्कार तर अगदीच साफ पुसल्यासारखे होतात; इतके कीं पूर्वजन्म होता कीं नाहीं याची शंका येऊ शकते. या जन्मींचे लहानपण आठवत नाहीं; तर पूर्वजन्मीची गोष्टच कशाला ? पूर्वजन्म राहो याच जन्माचा विचार करूं. आपल्या जेवढ्या क्रिया लक्षांत राहतात तेवढ्याच घडल्या असें नाहीं. अनेक क्रिया व अनेक ज्ञाने होत असतात. परंतु या क्रिया व हीं ज्ञाने मरून शेवटीं कांहीं संस्कार फक्त उरतात. रात्रीं निजावयाच्या वेळेस आपण दिवसांतील सर्व क्रिया आठवूं लागलौं तरी आठवत नाहींत. कोणत्या आठवतात ! ज्या कृति अधिक ठळक असतात त्याच डोळ्यांसमोर येतात. फार भांडलौं असलौं तर तेंच आठवतें. त्या दिवसाची तीच मुख्य कमाई. ठळक गोष्टीचे संस्कार मनावर जोरानै उमटतात. मुख्य आठवते. बाकीच्या फिक्या पडतात. जर रोजनिशीं लिहूं तर दोनचार महत्वाच्या गोष्टी आपण लिहूं. प्रत्येक दिवसाचे असे संस्कार घेऊन मग जर आठवढ्याचा आपण

आढावा घेऊं तर आणखीहि त्यांतून गळून आठवड्यांतील म्हणून कांहीं ठळक गोष्ट शिळ्डक राहतील. पुढे महिन्यानें आपण काय केले हें पहावयास बसूं तर सर्व महिन्यांज्या महत्वाच्या गोष्टी असतील तेवढ्याच डोळ्यांसमोर येतील. असें मग सहा महिन्यांचे वर्षांचे, पांच वर्षांचे, पाहतां पाहतां आढावा म्हणून फारच थोड्या ठळक गोष्ट लक्षांत राहतात व त्यांचेच संस्कार होतात.

बज्यावाईट संस्कारांचा परिणाम

असंख्य क्रिया व अनंत ज्ञाने होऊन शेवटीं मनाजवळ फारच शेवटीं शिळ्डक आढळून येते, तीं तीं कमीं व तीं तीं ज्ञाने आलीं व आपले काम करून मरून गेलीं. सर्व कर्मांचे दहापांच दृढ संस्कार काय ते शिळ्डक उरतात हे संस्कार म्हणजे आपली पुंजी. जीवनाचा व्यापार करून ही संस्कार संपार काय ती मिळविली. जसा एखादा व्यापारी रोजचा, महिन्याचा व सालाचा जमाखर्च करून शेवटीं इतका नफा किंवा इतका तोटा असा एक आंकडा काढते हुबेहूब तसेच जीवनाचे आहे. अनेक संस्कारांची बेरीज-वजाबाकी होतां होते अत्यंत सुट्टुटींत व आटोपशीर असें कांहीं शिळ्डक राहतें. जीवनाचा शेवटक क्षण आला म्हणजे आत्मा जीवनाची शिळ्डक आठवूं लागतो. जन्मभर काय केंद्र याची आठवण करतांना त्याला केलेली कमाई दोनचार गोष्टींत दिसून येते. याने अर्थ असा नाहीं की, तीं तीं कमीं व ज्ञाने फुकट गेलीं. त्यांचे काम होऊन गेलेले असें हजारों उलाढाली करून शेवटीं पांच हजारांचे नुकसान किंवा दहा हजारांचा फारम एवढेच सार व्यापाच्याजवळ उरतें. नुकसान झाले तर छाती दडपली जाते. नम असेल तर आनंद होतो.

जीवनाची कमाई

आपले असेंच आहे. मरण्याच्या वेळीं जर खाण्यावर वासना गेली तर संज्ञानांत अन्नाची चव ब्रेण्याचा अभ्यास केला असें सिद्ध होईल. अन्नाची वासन ही जीवनाची केलेली कमाई. एखाद्या आईला मरतांना मुलाची आठवण झाली तर तीं पुत्रविषयक संस्कारच बलवान् ठरला. बाकीचीं असंख्य कमीं गौण झालीं. अंकगणितां अपूर्णांकांचे उदाहरण असेंते. किती मोठमोठे आंकडे ! परंतु संक्षेप देतां देतां शेवटीं एक किंवा शून्य असें उत्तर येते. त्याप्रभाणे जीवनांत संस्कारांचे अनेक आंकडे जाऊन शेवटीं बलवान् असा एक संस्कार साररूप उरतो. जीवनाच्या उदाहरणाचे तें उज्ज अंतकाळींचे स्मरण हें सर्व जीवनाचे फलित होय.

जीवनाचे हें शेवटचे सार मधुर निघावे, ही शेवटची घडी गोड व्हावी, म्हणून जीवनावधि खटपट असावी. ज्याचा शेवट गोड तें सारे गोड. त्या शेवटच्या उच्चरणे

ध्यान ठेवून जीवनाचें गणित सोडवा. जीवनाची योजना हें ध्येय डोळ्यांसमोर ठेवून करा. उदाहरण सोडवतांना जो विशिष्ट प्रश्न विचारला असेल तो डोळ्यांसमोर ठेवून तें सोडवावें लागतें. त्या प्रकाराच्या रीति योजाव्या लागतात. मरणाच्या वेळेस जो संस्कार उमटावा अशी इच्छा असेल त्याला अनुसरून सर्व जीवनाचा ओघ वळवा. तिकडे अहोरात्र कल असू द्या. आजच्या दिवसाची कमाई घेऊन झोपेनंतर उद्यांच्या दिवसास आरंभ करतो. त्याप्रमाणे या जन्माची शिदोरी घेऊन मरणाच्या मोठ्या झोपेनंतर फिरून आपली यात्रा सुरु होते. या जन्माचा अंत ती पुढील जन्माची लुखवात, म्हणून मरणाचें स्मरण सदैव राखून वागा.

मरणाचें स्मरण

मरणाचें स्मरण करण्याची आणखी जरूर यासाठी आहे की, मरणाच्या भयानकतेला तोड देतां यावें. त्यावरं तोड काढता यावी. एकनाथांची एक गोष्ट आहे. एका गृहस्थानें नाथांस विचारलें, “महाराज, आपले जीवन किती साधें, किती निष्पाप. आमचें असें कां नाहीं? तुम्ही कधीं रागावत नाहीं. कोणाशी भांडण नाहीं, तंदा नाहीं. किंती शांत पवित्र प्रेमळ तुम्हीं!” नाथ म्हणाले, “माझी गोष्ट तूर्त राहूं दे. तुझ्याविषयी मला एक गोष्ट कळली आहे. तुझें आजपासून सात दिवसांनी मरण आहे!” नाथांनी सांगितलेली गोष्ट खोटी कोण मानणार? सात दिवसांनी मरण. फक्त १६८ च तास बाकी. अरेरे! तो मनुष्य घाईनें घरीं गेला. त्याला कांही सुचेना. निरवानिरवीच्या गोष्टी बोलत होता, करीत होता. तो आजारी झाला. आंथरणावर होता. सहा दिवस गेले. सातव्या दिवशीं नाथ त्याच्याजवळ आले. त्यानें नमस्कार केला. नाथांनी विचारलें, “कसें काय?” तो म्हणाला, “जातों आतां.” नाथांनी विचारलें, “या सहा दिवसांत किती पाप झालें? पापाचे किती विचार मनांत आले?” तो आसन्नमरण मनुष्य म्हणाला, “नाथ, पापाचा विचार करावयास वेळच झाल्या नाहीं. सारखें डोळ्यांसमोर मरण होतें.” नाथ म्हणाले, “आमचे जीवन निष्पाप कां असतें याचें उत्तर तुला आतां मिळालें.” मरणाचा वाघोबा सदैव समोर उभा असला म्हणजे पाप करावयास कसें सुचेल? पाप करावयासहि निश्चितता लागते. मरणाचें स्मरण नेहमीं ठेवणे हा पापापासून मुक्त होण्यास उपाय आहे. मरण समोर दिसत असेल तर कोणत्या हिंमतीवर मनुष्य पाप करील?

नेहमीं चिसरण्याचा प्रयत्न

परंतु मनुष्य मरणाचें स्मरण टाळतो. पास्कल म्हणून एक फ्रैंच तत्त्वज्ञानी होऊन गेला. त्याचें ‘पासे’ म्हणून एक पुस्तक आहे. ‘पासे’ म्हणजे विचार. निरनिराळें स्फुट विचार. या ग्रंथांत त्यानें मांडले आहेत. त्या पुस्तकांत तो एके

ठिकाणी लिहितो. “मृत्यु सतत पाठीशी उभा आहे; परंतु मृत्युस विचारावें कूर्से याचा प्रयत्न माणसानें सतत चालवला आहे. मृत्युस स्मरून कसें वागवें है नज्जरेसमोर तो राखीत नाहीं.” माणसास मरण हा शब्दाहि खपत नाहीं. जेवतांना मरण हा शब्द उच्चारला तर म्हणतात, “काय अभद्र बोलतोस रे.” पण इतके असून मरणाकडे सारखीं पावळे चाललीच आहेत. सुंबईचे तिकिट काढून एकदां आगगाडीच्या डब्यांत बसलांत म्हणजे तुम्ही बसलेले असलांत तरी गाडी तुम्हांला सुंबईत नेऊन फैक्णार. आपण जन्मतांच मरणाचें तिकिट घेतलेले आहे. तुम्ही बसा किंवा धांवा, बसलांत तरो मृत्यु, धांवलांत तरी मृत्यु. तुम्ही मृत्युचा विचार धरा की सोडा. तो टढत नाहीं. मरण निश्चित आहे. वाकी अनिश्चित असेल. सूर्य अस्ताला चालला कीं, आयुष्याचा एक तुकडा खाऊन जातो. जीवनाचे तुकडे कुरतडले जात आहेत. जीवन झिजत आहे. घटत आहे, तरी माणसाला त्याचा विचार नाहीं. शानदेव म्हणतात, ‘कौतुक दिसतसे.’ मनुष्याला कसली एवढी निश्चितता वाटते, असें मनांत येऊन ज्ञानेदवांना आश्रय वाटत आहे. मरणाचा विचारहि सहन न होण्याइतके मरणाचें भय माणसास वाटते. हा विचारास तो टाळीत असतो. डोळथांवर कातडे ओढून बसतो. लढाईवर जाणारे शिपाई मरणाचा विचार टाळण्यासाठीं खेळतील, नाचतील, गातील, सिगारेट ओढतील. पास्कल लिहितो. “प्रत्यक्ष मरण सर्वत्र दिसत असूनहि हा टॉभी. हा शिपाई, तें विसरण्यासाठीं खात, पीत, आलापीत बसेल.”

येणारे टाळतां येत नाहीं

आपण सारे या टॉमीसारखेच आहोत. चेहरा गोल, हंसतमुख राखण्याचा प्रयत्न करावयाचा, सुकलेला असेल तर तेले पोमेडे चोळावयाचीं, केंस पिकले तर कल्प लावावयाचे, असा हा माणसाचा प्रयत्न असतो. छातीवर मृत्यु नाचत असूनहि त्याला विसरण्याचा प्रयत्न आपण सारे टॉमी अक्षय करून राहिलो आहोत. इतर वाटेल तें बोलतील; परंतु मरणाचा विषय काढून नका म्हणतील. मैट्रिक झालेल्या मुलाला जर विचारले, “पुढे काय करणार?” तर तो म्हणतो, “सध्यां नका विचारूं. हल्दी फस्ट इयरला आहे.” पुढील वर्षी पुन्हां विचाराल तर तो हणेल, “आधीं इंटर तर होऊं, पुढे पाहूं.” असें त्यांचे चाललेले असतें. पुढचें असतें

आगाऊ पहावयास नको का? पुढच्या पावळाची आधीं तजवीज हवी नाहीं तर तें खडुयांत घालील. परंतु विद्यार्थी टाळतो हैं सारे. विचाऱ्याचें शिक्षणच इतके अंधकारमय असतें कीं त्या शिक्षणांतून पलीकडचें भविष्य त्याला दिसतच नाहीं. म्हणून पुढे काय करावयाचें हा विचारच तो डोळ्यांसमोर आणीत नाहीं. कारण अंधारच दिसतो सारा. परंतु तें पुढचें टाळतां येत नाहीं. तें मानगुटीस येऊन बसतें.

मेरी भी चूप !

कॉलेजमध्ये प्रोफेसर तर्कशास्त्र शिकवितो. “मनुष्य मर्त्य आहे. सॉक्रेटिस मनुष्य आहे. अर्थात् तो मरणार.” असें अनुमान प्रोफेसर शिकवितो. तो सॉक्रेटिसाचे उदाहरण देतो. स्वतःचे कां देत नाहीं? प्रोफेसरहि मर्त्यच आहे. “सर्व माणसे मर्त्य आहेत, म्हणून मी प्रोफेसरहि मर्त्य आहे, व शिष्या, तूंहि मर्त्य आहेस.” असें तो प्रोफेसर शिकविणार नाहीं. तें मरण सॉक्रेटिसावर ढकळून देतो. कारण सॉक्रेटिस मरून चुकलेला आहे, तो हजर नसतो तकार करावयास. शिष्य व गुरु सॉक्रेटिसास मरण अर्पून स्वतःच्या बाबतीत “तेरी भी चूप, मेरी भी चूप.” असें राहतात. आपण अति सुरक्षित आहोत असें जणू यांना वाटत असते.

असा हा मृत्युला विसरण्याचा सर्वत्र अहोरात्र जाणूनबुजून प्रयत्न आहे. परंतु मृत्यु का टळतो? उद्यां आई मेली म्हणजे मृत्यु समोर उभा आहेच. निर्भयपणे मरणाचा विचार करून त्याच्यावर तोड काढण्याची हिंमतच मनुष्य करीत नाहीं. हरणाच्या पाठीमागें वाघ लागलेला असावा. तें हरण चपळ असते परंतु त्यांची ताकद कमी पडते. तें थकते शेवटीं. पाठीमागून वाघोबा, तें मरण, येतच असते. त्याक्षणीं त्या हरणाची काय स्थिति होते? तें वाघाकडे पाहूं शकत नाहीं मारीत तोड व शिंगे खुपसून डोळे मिटून उभे राहते. “ये बाबा, घाल आतां झडप!” असें जणू निराधार होऊन तें सांगते. आपण मरणाला समोर पाहूं शकत नाहीं. त्याला चकविष्याच्या किंतीहि युक्त्या केल्या तरी त्या मरणाचा जोर इतका असतो कीं तें शेवटीं गांठतेंच गांठते.

तुझा पुनर्जन्म

आणि मग मरण जबळ आले म्हणजे मनुष्य जीवनाची शिळ्क पाहूं लागतो. परीक्षेला बसलेला आलशी मछ विद्यार्थी दौरीत टांक घालतो, बाहेर काढतो. परंतु पांढऱ्यावर काळे करील तर शपथ! लिहिशील कीं नाहीं थोडें, का सरस्वती येऊन लिहिणार आहे सारें? तीन तास संपतात. कोण पेपर देतो. किंवा शेवटीं खरडतो कांहीं तरी. प्रश्न सोडवावयाचे, उत्तरे लिहावयाचीं, याचा विचार नाहीं, इकडे बघतो, तिकडे बघतो. तसेच आपले. जीवनाचे टोंक मरणाकडे गेलेले आहे हें लक्षांत ठेवून तो शेवटचा क्षण पुण्यमय, अत्यंत पावन व गोड कसा होईल याचा अभ्यास आयुष्यभर केला पाहिजे. उत्कृष्टांतले उत्कृष्ट संस्कार मनावर कसे राहतील याचा विचार आजपासूनच झाला पाहिजे. परंतु चांगल्या संस्कारांचा कोण करतो अभ्यास? वाईट गोष्टींचा मात्र पदोपदीं अभ्यास होत आहे, जीभ, ढोळा, कान यांना चवचालपणा शिकवून राहिलों आहोत. चित्ताला निराळा अभ्यास लावला पाहिजे. चांगल्याकडे चित्त नेले पाहिजे. तेथें रंगविले पाहिजे.

ज्याक्षणीं आपले चुकतें आहे असें समजले त्या क्षणापासून सुधारण्यास लागले पाहिजे. चूक कळल्यावरहि का तशीच करीत राहायचे? ज्याक्षणीं चूक कळली तो क्षण पुनर्जन्माचा. तें तुझें नवीन बाळपण. ती तुझ्या जीवनाची नवीन सकाळ असें मान. आतां खरा जागा झालास. आतां रात्रंदिवस जीवनाचें परीक्षण कर, जप. तसें न करशील तर पुन्हा घसरशील, पुन्हा वाईटाचा अभ्यास सुरु होईल.

आजीची दागिन्यांची गोष्ट

मी पुष्कळ वर्षांपूर्वी आजीला भेटायला गेलें होतो. ती अगदी म्हातारी झाली होती. तो मला म्हणे, “विन्या, आठवत नाहीं रे अलीकडे. तुपाचें भांडे आणण्यासाठीं जातें; पण न आणतांच परत येतें.” परंतु पन्नास वर्षांपूर्वीची दागिन्यांची एक गोष्ट तो मला सांगे. पांच मिनिटांपूर्वीचे स्मरण नाहीं; परंतु पन्नास वर्षांपूर्वीचा बलवान् संस्कार शेवटपर्यंत सतेज आहे. याचें कारण काय? ती दागिन्यांचीं गोष्ट आजपर्यंत तिनें प्रत्येकाजवळ सांगितली असेल. त्या गोष्टीचा सतत उच्चार झाला. ती गोष्ट जीवनाला चिकटून बसली. जीवनाशीं एकरूप झाली. मी मनांत म्हटलें, “परमेश्वर करो व आजीला मरणकाळीं हें दागिने न आठवोत म्हणजे झालें.”

ज्या गोष्टीचा अभ्यास रात्रंदिवस चालला आहे ती चिकटून कां नाहीं राहणार? त्या अजामिळाच्या गोष्टी वाचून भ्रमांत नका पडू. तो वरून पापी होता. परंतु त्याच्या जीवनाच्या आंतून पुण्याचा प्रवाह होता. तें पुण्य शेवटच्या क्षणीं जागें झालें, नेहमीं पापें करून शेवटीं रामनाम अचूक तोडांत येईल अशा भ्रमांत नका राहू. लहानपणापासून कसोशीनें अभ्यास करा. एकेक चांगला संस्कार उमटेल अशी काळजी घे. यानें काय होणार, त्यानें काय होणार, असें म्हणून नकोस. चार वाजतांच कां उठावयाचें? सात वाजतां उठलें म्हणून काय बिघडलें? असें म्हणून चालणार नाहीं. मनाला अशी सारखी मोकळीक देत गेलास तर शेवटीं फसशील. मग सत्संस्कारांचे ठसे उमटणार नाहींत. कण कण लक्ष्मी मिळवावी लागते. क्षण फुकट न दवडतां विद्यार्जनांत वैचावा लागतो. दर क्षणीं घडणारा संस्कार चांगलाच होत आहे ना याचा विचार कर. वाईट बोल उच्चारला, झाला लोच वाईट संस्कार. प्रत्येक कृतीची छिनी जीवनाच्या दगडाला आकार देत आहे. दिवस चांगला गेला तरी वाईट कल्पना स्वप्रांत येतात. दहापांच दिवसांतलेच विचार स्वप्रांत दिसतील असें नाहीं. पुष्कळ वाईट संस्कार बेसावघपणे उमटून गेलेले असतात, कोणत्या घडीला ते उटून पडतील याचा नेम नसतो. म्हणून बारीकसारीक गोष्टीतहि जपावें. बुडल्याला काढीचाहि आधार होतो. संसारांत आपण बुडत आहोत. जरा चांगले बोललास तेवढाच आधार. चांगले केलेले फुकट जाणार नाहीं. तें तुला तारील

लेशमात्र हि वाईट संस्कार नको. डोळा पवित्र राखीन, कान निंदा ऐकणार नाहीं, चांगले बोलेन, अशी सदैव खटपट करा, अशी दक्षता राखाल तर शेवटच्या क्षणाला हुकमी डाव पडेल. आपण जीवनाचे व मरणाचे स्वामी होऊ.

रोज कां कांतावयाचे ?

पवित्र संस्कार उमटण्यासाठी उदाच विचार मनांत खेळवावे. हात पवित्र कमीत गुंतवावेत. आंत ईश्वराचे स्मरण, बाहेर स्वधर्माचरण. हातानें सेवेचे कर्म, मनांत विकर्म, असें रोज करीत राहिलें पाहिजे. गांधीजी पहा. रोज कांतीत असत. दररोजच्या कांतण्यावर त्यांनी भर दिला होता. रोज कां कांतावयाचे ? कपड्यापुरतें केव्हां तरी कांतले म्हणजे नाहीं का चालणार ? परंतु हा व्यवहार ज्ञाला. रोज कांतण्यांत आध्यात्मिकता आहे. देशासाठी मला कांहीं तरी करावयाचे आहे याचे तें चिंतन होते. तें सूत दरिद्रनारायणाशीं रोज जोडते. तो संस्कार दृढ होतो.

डॉक्टरने रोज डोस ध्यावयास सांगितले. परंतु आपण तें औषध एकदम घेतले तर ? तें चमत्कारीक होईल. औषधाचा हेतु सफल होणार नाही. औषधाचा रोज संस्कार होऊन प्रकृतीतील विकृति दूर केली पाहिजे. त्याप्रमाणेच जीवनाचे आहे. शंकरावर हळूंहळूं अभिषेक करावयाचा. माझा हा आवडता दृष्टांत आहे. लहानपणी ती क्रिया मी रोज पहावयाचा. चोवीस तास मिळून तें एकंदर पाणी फार तर दोन बादल्या होईल. पटकन् दोन बादल्याच पिंडीवर ओतल्या तर ? या प्रश्नाचे उत्तर लहानपणीच मला मिळाले. पाणी एकदम ओतून कर्म सफल होणार नाही. थेंब थेंब ती संतत धार पडत असणे म्हणजेच उपासना. समान संस्कारांची सारखी संतत धार पडत असली पाहिजे. जे संस्कार सकाळी, तेच दुपारी, तेच सायंकाळी. जो दिवसा तोच रात्री. जो काल तोच आज व जो आज तोच उद्यां. जो या वर्षी तोच पुढील वर्षी. जो या जन्मी तोच पुढील जन्मी. जो जगतांना तोच मरतांना. अशी एकेका संस्काराची दिव्य धार सर्व जीवनांतून सतत वाहत राहिली पाहिजे. असा प्रवाह अखंड चालू राहील तरच शेवटीं आपण जिंकू. तेव्हांच निशाण मुक्कामावर नेऊन रोवू. एकाच दिशेने संस्कार-प्रवाह वाहिला पाहिजे. नाहींतर डोंगरावर पडलेले पाणी जर बारा वाटांनी फांकून गेले तर नदी होणार नाहीं. परंतु सारें एका दिशेने वाहत जाईल, तर धारेचा ओहोळ होईल, ओहोळाचा प्रवाह होईल, प्रवाहाची नदी होईल, नदीची गंगा होऊन ती समुद्राला मिळेल. एका दिशेने वाहत जाणारे पाणी सागरास मिळाले. चोहोबाबूस जाणारे आदून गेले. संस्कारांचे असेंच आहे. संस्कार आले व गेले तर काय उपयोग ? संस्काराचा पवित्र प्रवाह सतत जीवनांत वाहत राहील तरच शेवटीं मरण महानंदाचे निधान वाटेल. जो प्रवासी वाटेत फार न थांबतां वाटेतील मोह दूर करून कष्टाने

श्रीसाईबाबांची बोधवचने

गरीब असो, श्रीमंत असो. प्रत्येकाच्या शाश्वत कल्याणास कारणीभूत होणारीं व सहज आचरणीय अशीं कांहीं तत्त्वे साईबाबानीं कांहीं ना कांहीं निमित्तानें कथन केलीं आहेत. त्यांनी त्यांचे कधीं अवडंबर माजाविले नाहीं. अशा त्यांच्या कांहीं तत्त्वांचा संग्रह या लेखांत करण्यांत आला आहे.

—संपादक

देव किंवा ईश्वर या नांवाची एक महान शक्ती अस्तित्वांत आहे हैं निश्चित होय, हैं विवार सत्य आहे. त्या बाबतींत संशय घेण्याचे मुळींच कारण नाहीं.

आपण आपल्या सभोंवार जें विशाल जग पहातों तें काय आहे ? ती त्याचीच निर्भिती व प्रतिकृती आहे. तें त्यांचेच स्वरूप आहे.

तोच या जगाचा निर्माता, शास्ता व नाशकर्ता आहे. त्याच्या मर्जीशीवाय शाडाचे पानसुद्धां हालत नाहीं.

तो नाहीं अशी पाव इंचसुद्धां जागा दुम्हांला सांपडणार नाहीं. तो सर्वांतरामा आहे. त्याचप्रमाणे सर्व वस्तुमात्रांत तो भरलेला आहे.

तो सर्व सत्ताधारी आहे. त्याच्यापुढे कोणाचेही शहाणषण चालत नाहीं. त्याच्या इच्छेप्रमाणे सर्व घडून यावयाचे.

पावले रोवौत शिखरावर जाऊन पौचला, वर जाऊन छातीवरचीं सर्व बंधने फेकून तेथेल्या मोकळ्या वाढ्याचा जो अनुभव घेता झाला, त्याच्या आनंदाची इतरांस कल्पना येणार नाहीं. जो प्रवासी मध्येच थांबला त्याचा सूर्य कांहीं थांबला नाहीं.

सारांश, बाहेरून सतत स्वधर्माचरण व आंतून चित्तशुद्धीची, हरिस्मरणाची, क्रिया असे अंतर्बाह्य कर्मविकर्मांचे प्रवाह जेव्हां काम करतील तेव्हां मरण आनंदाची गोष्ट वाटेल. म्हणून भगवान् सांगतात—

“म्हणूनि सगळा काळ मज्ज आठव, झुंज तुं”

माझें अखेड स्मरण कर व झगडत रहा. “सदा त्यांत चि रंगला” नेहमीं ईश्वरांत मिसकून रहा. ईश्वरी प्रेमाने जेव्हां पवित्र गोष्टीत सदैव आनंद वाढू लागेल. वाईट वृत्ति मग समोर उभीच राहणार नाहीं. सुंदर मनोरथांचे अंकुर मनांत उगवतील. चांगल्या कृति सहज होऊ लागतील.

या जगाचे कारभार त्याच्यां इच्छेनुरूप चाललेला आहे. त्याची इच्छा स्वरूप या जगातील सर्व कारभार व व्यवहार सुरक्षीत चालले आहेत. नाहींपेक्षां या जगाचे तुकडे तुकडे होऊन जातील. नद्यानाल्यांतील सारें पाणी सुकून जाईल. वाच्याचें वहाणे ब्रंद पडेल. सूर्योदय होणार नाहीं. चंद्रोदयही पहायला मिळणार नाहीं. त्याची इच्छा नसुली तर पर्जन्यवृष्टीही होणार नाहीं. या जगात माणसें धडपड करताहेत, यशापयश मिळवीत आहेत, हें त्याच्याच कृपेचें फळ आहे.

असा जो परमेश्वर त्याचें नामस्मरण सतत आपल्याकडून घडावें. जिव्हेचा सदुपयोग त्यासाठीं करण्यांत यावा. कानांनीं त्याचेंच वैभव व स्तुति ऐकावी; डोळ्यांनीं सुभोवार पसरलेलीं त्याचींच विविध स्वरूपें पहावीं. उगाच वेळ दबऱ्हूं नका. वेळाचा जरासुद्धां दुरुपयोग करूं नका. बारीकसारीक गोष्टींचा मनावर परिणाम होऊं देऊं नका. हा मानव देह तुम्हांला मिळाला! ही त्या भगवंताकडून तुम्हांला मिळालेली सर्वोत्तम व सर्वश्रेष्ठ देणगी आहे. हा जन्म तुम्हांला मिळाला आहे त्याचा दुरुपयोग करूं नका. हा जन्म सत्कारणीं लावा.

इतरांनीं तुमच्याशीं जसें वागावें असें तुम्हांला वाटतें तसेंच तुम्हीं इतरांशीं वागा. शब्दानें किंवा हत्यारानें दुसऱ्यास जखमी करणें हें महान् पाप आहे आणि दुसऱ्याला ग्रेमानें जोडणें हें महापुण्य आहे.

तुम्हांला सुख समाधान व शांती पाहिजे ना! मग पायें करूं नका. धापांपासून नेहमीं दूर रहा.

तुम्हीं कोणाशींही स्वतःची तुलना करूं नका. किंवा एकाची दुसऱ्याशीं तुलना करूं नका. कारण प्रत्येकाचें वैशिष्ट्य वेगळें असतें. कोणाची कोणीशीं तुलना होऊं शकत नाहीं.

दुसऱ्यांचें सुख पाहून दुःखी होऊं नका. सुखी व्हा. दुसऱ्यांचें सुख तें स्वतःचेंच सुख माना व आहे त्या स्थिरीत समाधान मानून रहा.

तुम्हीं स्वतःच्या आचरणानें इतरांपुढें उच्च आदर्श ठेवावा. तुमचें उदाहरण इतरांस गिरविष्याची स्फूर्ति व्हावी.

गोरगरिबांस मदत करा; भुकेलेल्यांस अन्न द्या; आणि ज्यांना आसरा नसेल त्यांना आसरा द्या, या तिन्हीं गोष्टीं स्वेच्छेनें करण्यांत महापुण्य आहे. तुम्हीं पहातां तीं सारीं त्या भगवंताची रूपें आहेत. तो कधीं कोणत्या रूपानें तुमच्यापुढें ठाकेल हें सांगतां येणे कठीण आहे. तो तुमच्यापुढें भुकेलेल्या स्थिरीत कोणत्याही रूपानें येईना का. त्याला अन्न देऊन त्याचा आत्मा संतुष्ट करणें हें तुमचें कर्तव्य आहे. तेव्हां तुमच्या दारीं आलेल्या भिकाऱ्यावर रुष्ट

होऊं नका. त्याला तोडून बोलूं नका. तुम्हांला त्यास कांहीं देण्याची इच्छा नसलीच तर स्तब्ध व शांत रहा. त्याला आल्या वाटेने शांतपणे जाऊं द्या.

दुसऱ्यांच्या पापपुण्याची चिंता वाहूं नका. त्यांचे ते पाहून घेतील. तुम्ही तुमच्यापुरते दक्ष रहा. कोणत्याही प्रकारचे पाप हातून घडणार नाहीं व अंतःकरण निष्पाप, निर्मळ राहील याची काळजी वहा.

ज्याच्याकडून पापी व दुष्ट कृत्ये घडतात त्याचे परिणाम त्याला भोगावे लागतात. ज्याला त्याला त्याच्या कृत्यांचा बरावाईट परिणाम भोगावा लागतो. त्याला दुसऱ्यांनी काय करायचे?

लोक तुमच्याबद्दल अद्वातद्वा बोलतील; तुमची निंदा नालस्ती करतील, तुम्हांला शिव्याशाप देतील. खुशाल देऊं द्या. त्यामुळे तुमच्या शारिराला भोके पडणार नाहीत ना? त्यामुळे तुमचे कांहीं वांकडे होणार नाहीं. तेव्हां तें सारे निमूटपणे सुहन करा व व आपल्या कर्तव्याचरणांत चालूकल करू नका.

प्रत्येकाचे भवितव्य ठरून गेलेले असते, तें कोणी बदलूं शकत नाही. तुम्ही कितीही घडपड केली तरी तें टळणार नाहीं. मग तुम्हीं वांद्यास येणाऱ्या गोष्टीबद्दल सुख माना कीं दुख माना.

वाजवीपेक्षां फाजील खाऊं नका; किंवा उपोषणानें देहाला दंडूं नका. खाण्यापिण्यांत नेमस्तपणा बाळगा.

तुमची रहाणी, तुमचे कपडेलते साधे असावेत त्यांत फाजील भपकेबाजपणा नसावा. तुमच्या दर्जाला शोभेल असा पोषाख करा.

सत्यानें वागा, सत्याचरण कोणत्याही परिस्थितीत सोडूं नका. सत्याचरण करीत असतां तुमच्यावर संकटे आलीं तरी डगमगूं नका. ईश्वर तुमच्या पाठीशी आहे म्हणून समजा. ‘सत्यमेव जयते’ या उक्तीवर श्रद्धा ठेवा.

✳ उत्कृष्ट कागद ✳ आकर्षक रचना

✳ स्वच्छ व सुबक छपाई

बॉम्बे सेट्ल प्रेस

मुरलीधर टेप्ल कंपाऊंड, ठाकुरद्वार पोस्टाशेजारीं

गिरगांव रोड, ठाकुरद्वार मुंबई २

अवघें देखें जन ब्रह्मरूप

*****

ऐसे भाग्य कई लाहाता होईन । अवघें देखें जन ब्रह्मरूप

असा एक तुकोबांचा अभंग आहे. त्यासंबंधानें पुष्कळांस वाटतें कीं, ‘अवघें देखें जन ब्रह्मरूप’ हें व्हावें कसें? असे भाग्य आपणांस कसें प्राप्त होईल? ही स्थिति प्राप्त होणें कांहीं शक्य नाहीं; ही तुकारामबाबांची अतिशयोक्तीच असली पाहिजे तेव्हां ह्या तुकोबांच्या उक्तीत अतिशयोक्तीचाच भाग आहे, किंवा ती अनुभवाची गोष्ट आहे, ह्याचा क्षणैक विचार केला असतां कल्याणकारक होईल; आणि जन तर काय, पण सगळें विश्वही ब्रह्मरूप म्हणण्यांत केवळ कविलाघव आहे असे वाटणार नाहीं. प्रथमदर्शनी ही केवळ कविता आहे, किंवा तिजमध्यें कांहीं सत्य आहे, अशी शंका तुम्हांआम्हांसारख्या सामान्य जनांच्या मनांत येण्याचा संभव आहे खरा; तथापि थोड्या विचारांतीं ती शंका दूर होईल. तो विचार करण्यास रंगनाथस्वामीनी केलेल्या

सावध सावध मनुजा निजरूपीं सावध रे ॥ धृ० ॥

हिताहित मना न विचारिसी कां झांकुनि नेत्र सदा]

कामकर्दमीं लोळसि निशीदिनीं मानुनि सौख्य सदा ।

बीज ल्वूनि सरे सुख तेवीं वेगिं घडे आपदा ।

इंद्रियग्राम विराम घडे मग हरिसी स्मरसी कदा ॥ १ ॥

या पदांत ज्याविषयीं कधीं बेसावध असू नये असे सांगितलें आहे तें निजरूप काय आहे, ह्याचा विचार सहाय्यभूत होईल. ‘अवघें देखें जन ब्रह्मरूप’ ह्या भाग्याचा लाभ थोड्याच लोकांस असेल; तथापि तुकारामबाबांच्या उक्तीचें व वरील पदाच्या धृपदाचें प्रमेय, या दोहोंतील उपदेश एकच आहे. निजरूपीं सावध होणे, आणि अवघें जन ब्रह्मरूप पहाणे, एकच आहे.

ही मनाची लीला

अवघें जन ब्रह्मरूप पहाण्याचे भाग्य तुम्हांआम्हांला प्राप्त झालेले नाहीं; सध्यांच्या स्थिरीति प्राप्त होईलसें दिसत नाहीं; त्याची कल्पना करण्याला मात्र मार्ग आहे. तो असाः आपले मुंबई शहर ध्या. प्राचीन काळच्या आपल्या देशांतील इंद्रप्रस्थाप्रमाणे, अथवा हस्तिनापुराप्रमाणे, किंवा हल्डीच्या युरोपांतील लंडन, पॅरिस वैरे शहराप्रमाणे यांतहि अनेक प्रकारचा व्यापार चालत असतो, आणि ऐषआराम दिसतो. यांत नानाविध दृदयंगम वस्तु आहेत. अनेक तळ्हेचे चित्रविचित्र पेहराव दृष्टीस पडवात, त्यांच नानातळ्हेचे व्यापार करणारी लक्षावधि माणसेंहि या शहरांत आहेत. हें जै सर्व चालले आहे, यांत आपणास काय दिसतें; या पाहण्यापासून अथवा चक्षुंच्या व्यापार-

पासून आपल्या बुद्धीला काय संस्कार होतो; याचा विचार केला असतां, मनुष्याचें मन या सर्व योजना करीत आहे, असें दिसून येतें. एकंदर गोष्टींत मनाची लीला दृष्टीस पडते; तें मन काढून घ्या, म्हणजे सर्वत्र अव्यवस्था होईल.

विशेष स्पष्टीकरणासाठी आपण गाडीचें उदाहरण घेऊ. गाडीला घोडा ओढून नेतो, तो तें स्वच्छेनें करितो काय? नाही. घोड्याच्या मनाचें आकलन करून त्याला लगामीं घरून, चालविण्याचें काम हांकणाऱ्या सारथ्यामुळे होत असतें. सारथी तरी आपल्या इच्छेनें वागतो काय? नाही, तोहि रथी अथवा गाडींत बसणारा जो यजमान असतो त्याच्या मर्जीप्रिमाणे काम करीत असतो. यजमानाच्या मनांत अमक्या ठिकाणीं जावयाचें असतें त्याप्रमाणे सर्व योजना होते. एवंच, गाडी, घोडा, सारथी, रथी सर्व असून, रथ्याच्या मनांत जी स्फूर्ति होते तिचे सारथ्याच्या हांकण्यावर आणि घोड्याच्या व गाडीच्या गतीवर परिणाम होतात. मनाची परंपरा अथवा सांखळी लागून हा सगळा व्यापार होत असतो. पोलीस शिपाई घ्या. नाईक-हवालदार-जमादार त्यांच्यावरचा अधिकारी, अशी मालिकीं असतें, तथापि सर्व काम सुरक्षीत एकसूत्रानें चालतें; हा सर्व काहीं स्वेच्छ मनुष्याच्या इच्छेचा व्यापार होय. एकंदर चलन गति व रचना कोणा तरी योजकाच्या स्वाधीन आहे असें दिसून येतें. कृत्रिम सृष्टीमध्यें मनुष्याचें काय काम आहे म्हणून पाहूं गेल्यास, योजकपणा व योजना हीं मात्र त्यांचीं कामें आहेत, असें आढळतें. हा योजकपणा, ही योजना काढून टाका; म्हणजे काय होतें, अथवा काय राहतें तें पहा. गाडीची काय, पोलिसाची काय, अथवा राज्याची काय, सर्व रचना, सर्व व्यवस्था विघडून जाईल. कधीं कधीं मोठमोठे अधिकारी दृष्टीस पडले नाहींत, तर हें चालतें कसें असें वाटतें. पण वरिष्ठ अधिकारी रस्तोरस्तीं दिसले, म्हणजे ती कमी दज्ज्यांची व्यवस्था समजावी. मोठे कामदार दृष्टीसही न पडतां सुयंत्रितपणे काम होतें, हीच उत्तम व्यवस्था होय.

तीन अटी

मनुष्याकडे पाहिलें, तर त्याचा मनुष्यपणा हातांत नाहीं, किंवा हाडामासांत नाहीं; तर त्याचें मन, इच्छा किंवा बुद्धि यांत आहे. यांमध्यें विनचुकपणा होऊं लागल म्हणजे तो सृष्टीतून उठला असें समजावें; आणि तसा लोकव्यवहारही आहे, तेव्हा सर्व व्यापारांत होत असतें काय, तर मनुष्याचें मन इतर मनुष्यांच्या मनांला फाशतें. मनुष्य मनुष्याला पाहातों; म्हणजे रूपवर्णादि साधनांच्याद्वारे एका मनाचा दुसऱ्या मनावर संस्कार होतो. पुस्तकाचा दृष्टांत घेतला असतां, त्याच्या संबंधानेही प्रकार विशेष रीतीनें व्यक्त होतो. पुस्तक पाहिलें म्हणजे पांढऱ्या कागदावर काळी शाई आहे इतकें दिसतें; परंतु पांढरा कागद घेतला आणि त्यावर काळी शाई

ओतली, तर वाचतां येईल काय? नाहीं. तथापि सर्व पुस्तके सर्वांसि सारखी वाचतां येत नाहींत. वाचण्याच्या संबंधानें मुख्य तीन अटी आहेत. एक, अक्षरे स्पष्ट सुवाच्य असलीं पाहिजेत; दुसरी, ज्या भाषेत किंवा लिपीत तें पुस्तक लिहिलेले असतें ती आपणांस अवगत असली पाहिजे. तिसरी त्या भाषेतील शब्दांची आपणास चांगली माहिती असली पाहिजे. इतके असूनही त्यांतील विषयांचे आपणास गम्य असलें, अथवा अर्थ समजत असला, तर तें पुस्तक चांगले वाटतें. ज्या मनानें तें पुस्तक रचिलें, त्याशीं वाचकाच्या मनाचे संभाषण होतें. एक मन दुसऱ्या मनाला वाचतें. वाचनक्रिया काय; विद्या काय; तारायंत्रांतून सबाल-जबाबांचे येणेजाणे काय; मनाचा मनाशीं व्यापार होत असतो. वाचनांत संकेताने सर्व कांहीं होतें. तात्पर्य हेच कीं, मनुष्यकृतीमध्ये अथवा कृत्रिमसृष्टीमध्ये शरीराचा शरीराशीं संबंध नाहीं; आत्म्याचे आत्मेपणानें भाषण होत असतें. मध्ये असणाऱ्या साधनांची योग्यता नाहीं असें नाहीं; पण मनाची मनाला तार येतजात असते, हीच मुख्य गोष्ट होय. ही कृत्रिम (मनुष्यकृत) सृष्टीची व्यवस्था झाली.

हो अनुभव कशाने आला ?

ईश्वरानिर्मित सृष्टीमध्येही हाच भाग अथवा प्रकार आहे. ह्या सृष्टीचे शास्त्रज्ञान होतें तें कशामुळे? आठ महिन्यांनीं पाऊस पडावयाचा हा शास्त्राचा सिद्धांत आहे. हा भरंवसा कशानें उत्पन्न होतो? आषाढ महिना जवळ आला म्हणजे पावसापाण्यापासून आपले रक्षण करण्याकरितां जो तो आपल्या आद्याप्रमाणे छत्री, कांबळे, अगर इरुले विकत घेण्याच्या अथवा तयार करण्याच्या तजविजीस कां लागत असतो? लोकांचे या सृष्टीमध्ये नांदणाच्या सत्तेशीं भाषण होत असतें त्यामुळे शास्त्रासिद्धांत करणारे मनस्क आहेत; आपणही मनस्क आहों. हीं सर्व धोरणे बहुत काळच्या अनुभवावरून बांधलेली आहेत. हा अनुभव कशानें आला? शाश्वतयोजना आपण कशा करूं शकतो? शास्त्र म्हणजे सर्वव्यापी सिद्धांतांचा संग्रह आणि त्यांचा आधार सृष्टीत विस्तृत असलेली शाश्वत व्यवस्था होय. या व्यवस्थेची किंवा योजनेची समजूत घातली असतां आपणांस ती समजते. युक्लिडचा सिद्धांत आम्हांस स्वतःला अवगत नसो, परंतु तो आपणांस समजून दिला असतां समजतो. सृष्टीत अनुबंध नियम सर्वत्र आहेत; म्हणून शास्त्रासिद्धांत होऊं शकतात. या सृष्टीस जड म्हणतात, पण तो खेरोखर जड नाहीं; असा पदार्थच नाहीं. पर्यायानें अथवा व्यतिरेकानें सृष्टि जड वाटते. तथापि जोंपर्यंत तिचे शास्त्रज्ञान होत आहे तोंपर्यंत ती जड नाहीं; कारण अनेक प्रयोगांनी व साधनांनी तिजमधील योजकांच्या मनाची कल्पना होऊं शकते.

विश्वरूप पहाणे म्हणजे काय ?

सृष्टीचें जे जड आवरण आहे, त्याच्या पोटीं अंतश्क्रूने पाहिले तर कृत्रिम सृष्टीप्रमाणे तेथेही प्रकार दिसतो. शास्त्रबंध होणे शाश्वत नियम व शास्ता याचें दर्शक होय. जड सृष्टीचें शास्त्र म्हणजे शाश्वत नियम व नियंत अथवा शास्ता याच्या अस्तित्वाचा बोध, हे ज्याच्या ध्यानांत आले त्याला ‘अवघें देखें जन ब्रह्मरूप’ हे कसें व्हावें याची बरोबर कल्पना आली असें समजावें. तुम्ही आम्ही सर्व ब्रह्मांड एका शास्त्याच्या स्वाधीन असून तो कृत्रिम सृष्टीत सर्व कांहीं आपणांकहून करावीतो आणि निर्मितसृष्टीत सर्व कांहीं स्वतः करितो असें पाहाणे, हेच अवघें जन अथवा विश्व ब्रह्मरूप देखणे होय. मनुष्यप्राण्याच्या संबंधाने गाहतांही, आपल्या बाह्य चक्षुंनी दिसणाऱ्या या शरीरांत दोष, पापे व आभिलाष यांवीं पुटे असलेल्याही आत्म्याच्या ठाई ल्याचा शास्ता, आशा करणारा अन्तरात्मा आहे.

मनुष्याचा अधिकार

आपण एकादें दुराचरण करावयास प्रवृत्त झालों असतां आपला हात कांपतो, आपल्या उरांत घडकी भरते, यावरून आपणांपैकीं प्रत्येकास अन्तरात्म्याच्या अस्तित्वाचा अनुभव नेहमीं येत असतो. आपल्या आत्म्यास वर्तविणारा जो अन्तरात्मा तो आपण प्रत्येकजणाच्या ठिकाणीं पाहूं शकतों. अवघें जन ब्रह्मरूप पहाणें, याचा अर्थ पापी, दुष्ट व साधु यांस, सारखेच समजले पाहिजे असा कोणी कराली, तर ती अनवस्था, तें वेड होईल. पाप्याला शासन आणि उपदेशच योग्य; हा फरक सुष्ठिनियंत्याच्या व्यवस्थेप्रमाणे राहाणारच. मनुष्यप्राण्यामध्ये या निजरूपाची अथवा ब्रह्मरूपाची व्यासि अधिक आहे, मग तो मनुष्य पापी असो वा पुण्यशील असो; सुंष्ट असो किंवा दुष्ट असो. मनुष्यजन्माचा अधिकार फारच मोठा आहे. कारण, जगन्नियंत्याच्या ध्वनीला आपण प्रतिघ्वनि देत असतों. प्रत्येक जनाच्या ठिकाणीं असणारे ब्रह्मरूप पहावयाचें आहे. नाटकांत रंगभूमीवर सोंग घेणारे आपण खरोखर कोण आहों, हें विसरत नसतात; पण तुम्ही आम्ही या सुष्ठिरूपीं रंगभूमीवर जीं सोंग घेतों. त्यांत आपल्या खन्या स्वरूपास विसरून जातों. आपण आवरण घाळून डोळे झांकून बसतों; अर्थात् तें आपण पाहूं शकत नाहीं. साधुपुरुषांचा सोंवळेपण व अधिकार, त्यांची ज्योति व पवित्रता वेगळ्या प्रकारची आहे; तथापि तुम्ही आम्ही व ते सर्व, सारथी असून प्रत्येकाच्या ठिकाणीं रथी एकच आहे. सारथी निष्काळजी व बेसावध असला, तर घोडे मस्त व अनावर होऊन गाडी कधीं कधीं खाड्यांत नेऊन आदलतात; तसाच प्रकार अनेक वेळां तुमच्याआमच्यासारख्यांचा

श्रीगुरुग्रंथांतील नामदेवांची वाणी

अनुवादक : गणेश विष्णु कविटकर, एम्. ए.

: ५३ :

अरे मना ! तू विषय वासनेच्या जंगलांत कां भटकत राहतोस ? नशा आणणारी जडीबुऱ्ठी सेवन करण्यात तू कां भुल्लन गेला आहेस ? पाण्यांतील माशाला पकडण्यासाठीं टाकलेल्या जाळ्याची शुद्धहि नसते. जिव्हा लौल्याच्या तृप्तीसाठीं तो लोहयुक्त आमीष गिळतो. त्याप्रमाणे हे मना ! कनक आणि कामिनी यांच्या मोहानें तू बांधला गेला आहेस. ज्याप्रमाणे मधमाशा पुष्कळ मध एकत्र आणून सांठा करतात, परंतु मध काढून घेतांना त्या चिचान्यांच्या मधेनें माखलेल्या तोंडावर जाळलेल्या गवताची राख फेंकून त्यांना नष्ट केले जाते. गई वासराकरितां आपल्या कांसेमध्ये दूध राखून ठेवते, परंतु गवळी तिचा गळा दाव्यानें बांधून दूध पिलून काढतो. त्याप्रमाणे द्रव्यासाठीं मनुष्य अतिशय कष्ट करतो आणि ते द्रव्य जमिनीत पुरुन ठेवतो. अतिसंचय करणाऱ्या त्या मूढाला हें समजत नाहीं की पुरलेले ते धन जमिनीतच राहून त्याचा देह मातीत मिसळून जाणार आहे. काम, क्रोध व तृष्णा यांनी जर्जर होत असतांहि—जळत असतांहि—तो सत्संगतीची जोड करीत नाहीं. नामदेव म्हणतात, मी त्या परमेश्वरांची आण वेवून सांगतो कीं तुम्ही त्या भगवंताची भक्ति करा. त्याच्या आश्रयानें तुम्ही निर्भय व्हाल.

: ५४ :

हे माधवा ! तू सर्वत्र आहेस. तुझ्याशिवाय कांहीं नाहीं. हे प्रभो ! याबाबत माझ्याशीं आपण पैज कां लावित नाहीं ? परमेश्वर जनतारूप आहे व जनता ईश्वररूप

होतो. आपण प्रत्येकाच्या ठिकाणीं परमात्म्याला पाहाण्याचें सोडून एकमेकांचे दोष पाहात असतों, छिद्रान्वेषी होतों, हें आपले अभाग्य. प्रत्येकाच्या ठिकाणीं परमेश्वराची ज्योति, परमेश्वराचें सिंहासन आहे, असें आपण पाहिलें, म्हणजे येथेच स्वर्ग आहे. सर्वत्र ब्रह्मरूप पाहून सुखस्वरूप होणें, हीच स्वर्गप्राप्ति; स्वर्ग कांहीं निराळा लोक नाहीं. स्थीन्या स्वाधीन असलेला सारखी घोड्याला चालवितो. रथी, नियंता, शास्ता, पिता, माता सर्वांच्या ठिकाणीं एकच आहे असें वाटलें म्हणजे प्रत्येकाला सुख होईल, आणि साधुपुरुषांची वचने यथार्थ आहेत अशी थोडीबहुत प्रतीति होण्याला साधन होईल.

—स्व. न्या. रानडे, यांच्या एका व्याख्यानावरून.

बा बां चें बोधा मृत

श्रीसाईंच्या चरित्रांत अष्टपैलू हिन्द्याप्रमाणे अगणित चमत्कार आणि बोधामृत भरलेलीं वचने जिज्ञासु भक्ताला पहावयास मिळतील. कोणाही भक्ताने निर्मळ अंतःकरणाने श्रीसाईंच्या ठिकाणी आपली श्रद्धा दृढ करावी आणि त्यांनी वेळोवेळी भक्तांजवळ प्रसंगानुसार प्रकट केलेल्या बोधवचनांचे अखंड मनसोक्त पान करावे.

श्रीसाईंच्या अत्यंत बहुमोल वचनांपैकीं जीं अकरा वचने विशेष महत्वाची व अभ्यास करण्यासारखीं आहेत, तीं अशीं—

शिरडीस ज्याचे लागतील पाय, ठळती अपाय सर्व त्याचे ॥ १ ॥

श्रीसाईंनीं आपल्या भक्तांवर या प्रथम वचनाने जणू वरदहस्तच ठेविला आहे. साईंचा हा आशीर्वाद आहे. भक्ताने शिरडीला जाऊन श्रीसाईंच्या समाधीपुढे आपले मस्तक नम्र करावे आणि अनन्यभावे त्यांना शरण जावे, म्हणजे त्याचे सर्व अपाय टाकून त्याला सुखशांति मिळवून देण्याची संपूर्ण जबाबदारी बाबा आपल्या शिरावर थेत आहेत. त्यांचे आत्मतेज अजूनही शिरडीत वास्तव्य करीत आहे आणि म्हणूनच श्रींनीं इतक्या अधिकारवाणीने हें वचन देऊन भक्तांना आश्वासन दिले आहे.

आतां दुसरे वचन पहा—

माझ्या समाधीची पायरी चढेल दुःख हें हरेल सर्व त्याचे ॥ २ ॥

दुःखानें ग्रस्त झालेल्या जीवाला आपला देह देखील नकोसा होतो. कोणाला शारिरिक व्याधि असेल, तर कोणाला मानसिक व्याधीने हैराण केले असेल. अशांत्रस्त मनःस्थितीत केवळ पैसा किंवा सहानुभूतीचा आसमित्रांचा शब्द त्यांच्या दुःखाचे निवारण करूं शकणार नाहीं. अशा वेळीं श्रीसाईंसारख्या सद्गुरुंतरे हें वचन म्हणजे त्याच्या दुःखाने पीडलेल्या अंतःकरणाला आशेचा किरण वाटला तर नवल नाहीं. श्रीसाईंच्या समाधिदर्शनाने सर्व दुःखांचे हरण होते हा अनुभव हजारे भक्तांना आज या क्षणापर्यंत येत आहे, म्हणूनच कल्पनेबाहेर लोकांची गर्दीं शिरडीला होत आहे. श्रीसाईंच्या वचनाच्या सत्यतेचा हा प्रत्यक्ष पुरावा आहे.

श्रीसद्गुरु साईंबाबांचे तिसरे वचन तर भक्तांना मिळालेला बहुमोल ठेवा आहे.

जरी हें शरीर गेलों मी टाकून । तरी मी धांवेन भक्तांघाठीं ॥ ३ ॥ १५

श्रीसाईंनीं समाधि घेतली ते हा नश्वर देह सोङ्गून आपणांतून निवून गेले, आतां आपल्या होकेला कोण धांवून येणार? शिरडींतील आपला आधारस्तंभ कोसळून पडला. असे निराशेचे उद्गार काढण्याचे भक्तांना कारण नाही. कारण प्रत्यक्ष श्रीसाईंच्या मुखांतून हैं वचन निघालें आहे आणि ते कालब्रवी असत्य होणार नाही. साईंनीं अगदी स्पष्ट शब्दांत भक्तांना आश्वासन दिलें आहे. ते म्हणतात, “जरी मी या शरीराचा त्याग करून निवून गेलों आहे, तरी कोणताही विकल्प मनांत आणुं नका. माझ्या भक्तांचा आर्तस्वर ऐकून मी त्यांचे दुःख निवारण करण्याकरितां धांवून आल्याशिवाय कदापि राहणार नाही.”

आतां च वथें वचन पहा—

नवसास माझी पावेल समाधि, धरा दृढ़ बुद्धि माझ्या ठारीं ॥ ४ ॥

साईंची समाधि म्हणजे सामान्य माणसाची दगडाविटांची बांधलेली समाधि किंवा थडगे नाही. तर एका दिव्य पुरुषाची जिंवंत समाधि आहे. श्रीसाईंचा आत्मा त्या समाधीभोवतीं निरंतर वास करीत आहे. “माझ्या समाधींतील अस्थि भक्तांच्या कानांत निनाद उठवितील” हे श्रीसाईंचे अखेरचे उद्घार आहेत. आणि त्याची प्रचीति पहावयाची असेल तर वृढ भक्तीने साईंच्या आत्म्याला आलाविले पाहिजे. सामान्यतः मनुष्य प्राणी दुःखाच्या भरांत देवाला नवस करितो, पण त्याच्या ठिकाणीं भक्तीची तळमळ नसेल तर त्याला फलप्राप्ती होईल काय? नाहीं. तद्वतच श्रीसाईंच्या ठिकाणीं निसरीम तळमळ आणि वृढ भक्ती असेल तरच त्याचे नवस फेडण्यांत श्रीसाईंची समाधि यशस्वी होईल. म्हणूनच पूढे श्रीसाईं म्हणतात—

नित्य मी जिवंत जाणा हेंचि सत्य, नित्य घ्या प्रचीत अनुभवे ॥ ५ ॥

श्रीसाईंच्या या पांचव्या वचनांत फार गृह अर्थे भरलेला आहे. आत्मा हा आविनाशी आहे. जुनें वस्त्र टाकून आपण नवीन वस्त्र धारण करितों, त्याप्रमाणे आपला आत्मा एक देह टाकून दुसऱ्या देहांत प्रवेश करितो. या गृह अर्थानें श्रीसाईंनी हा देह टाकून दिला असला तरी त्याचा दिव्य आत्मा अमर आहे. त्याला मरण नाही. तो जिवंत आहे. हे सत्य तत्त्व एकदां का भक्तांच्या मनांत विबलें, की, त्याला स्वानुभवाने प्रत्येक क्षणाला प्रचीति येईल आणि साईंवचनाचा खोल अर्थे समजून, श्रीसाईं हे आपल्या प्रत्येक बन्यावाईट कृतीकडे पहात आहेत. यांची पूर्ण जाणीव ज्ञात्यावर त्या भक्तांच्या हातून कधींहि चुकून देखील अपवित्र कृत्य घडणार नाही.

श्रीसाईंचा आत्मविश्वास किती दांडगा आहे, हें त्यांच्या सहाव्या वचनावरून दिसून येहील. श्रीसाईं प्रगल्भ आत्मविश्वासानें साज्या जगाला आवाहन देत आहेत कीं,

शरण मज आला आणि वायां गेला दाखवा दाखवा ऐसा कोणी ॥ ६ ॥

असा एकहि भक्त दाखवितां येणार नाही कीं, तो अनन्यभावानें श्रीसाईगुरु साईंबाबाना शरण गेला, आणि त्यांचे श्रम यायां गेले. शरण आलेल्या भक्तांना साईंनी कधींही दूर शिंडकास्न टाकले नाही. त्यांनी रागानें उद्घारलेल्या शिव्यांतही भक्तांचे कल्याण करण्याचे सामर्थ्य होते. त्यांनी उच्चारलेले अपशब्द म्हणजे भक्ताच्या हृदयावर केलेले आवात नव्हते, तर त्याच्या सर्वांगीण उन्नतीकरितां पंतोजींनें मारलेल्या छड्या होत्या. प्रसंगीं वाळकाळा छडीचा मार हुःखदायक होतो; पण परिणामीं तो मार हितकारकच होतो, आणि त्या वाळकाची मानासिक उन्नति करण्याला पोषकच ठरतो. श्रीसाईच्या लीला अगम्य होत्या. त्यांच्या कृतीचा अर्थ कलण्यांस फार कठीण होता. तरी देखील हें नितांत सत्य आहे कीं, श्रीसाईंनीं शरण आलेल्या प्रत्येक भक्ताला अभय दिलें आहे.

आतां श्रीसाईंची वागणूक सर्वच भक्तांच्या ठिकाणीं सारखी नव्हती, याचे कारण त्यांच्या वचनाप्रमाणे असें असूं शकेल कीं.—

जो जो मज भजे जैशा जैशा भावें, तैसा तैसा पावें मीहीं त्याभी ॥ ७ ॥

भक्तांचा श्रीसाईंच्या ठिकाणीं जितका तीव्र स्वरूपाचा भाव असेल, तितक्या शीघ्र गतीने त्याला श्रीसाईंचे प्रेम संपादन करितां येईल. कित्येक भक्त केवळ गंमत म्हणून साईंच्या दर्शनाला घेत. कांदीं नास्तिक चिकित्सक हृषीने श्रीसाईंकडे घेत. त्यांचा बघण्याचा हृषीकोन निराळा असे. अर्थातच, अशा लोकांना साईं कसे पावणार? परंतु श्रद्धालु भक्तांची गोष्ट निराळी होती. त्यांची श्रीसाईंच्या ठिकाणीं फार आपुलकीची भावना सदैव असे आणि म्हणूनच श्रीसाईंचा आपल्या भक्तांवर सदैव वरदहस्त असे. इतकेच नव्हे, तर अशा भक्तांचा भार श्रीसाईं आपल्या शिरावर सर्वस्वी वाहून घेत.

त्यांनी आपल्या आठव्या वचनात स्पष्टपणे म्हटले आहे—

तुमचा मी भार वाहीन सर्वथा, नवदे हैं अन्यथा वचन माझें ॥ ८ ॥

प्रेमल भक्तांची संपूर्ण जवाबदारी श्रीसाई आपल्या शिरावर वाहून घेते,
शेंकडों भक्तांन त्यांनी उदार अंतःकरणाने प्रपंचांतील अडचणी दूर करण्याकरिता अमोलिक
मदत केली आहे. किंवित भक्तांच्या वायकामुळांची जवाबदारी श्रीनो आपल्या खचांनी
चालू ठेविली होती. भाष्यकारी—पांगळ्या, दीनदुबळ्या गरीबांचे अबदाते होते,
शिरडीला माहिनेच्या महिने मुळाम ठाकून भक्त आपल्या सुलांबाळांसह निःशंक मनाने
रहात. त्याना कमल्याही काळजी कृगडी लागत नसे. कारण एकदां श्रीसाईच्या चरणी
स्वतःला वाहून घेतले झणजे साई त्या भक्तांचा सर्व भार स्वतःवर लाढून घेत व
प्रेमाने त्या भक्ताला कशाचीही वाण पहुं देत नसत. कारण,— ॥१

जाणा येणे आहे सहाय्य सर्वास | मागे जें जें त्यास तें तें लाभे ॥ ९ ॥

आपल्या भक्तावर श्रीसार्व पोटव्या मुलाप्रमाणे प्रेम करीत. लहान मुलांना तर ते फारच प्रेमळपणे वागवीत. कित्येक भाग्यवंत मुलांना श्रीसार्वांनी आपल्या मांडीकर घेऊन खेळविले आहे. श्रीसार्व हें सर्व भक्तांचे खात्रीचे आशास्थान होतें, कोणताही चांगला भाव मनांत ठेवून सार्वच्या दर्शनाला जावें व आपली मनःकामना पूर्ण करून घ्यावी. सार्वच्या या वचनांत भक्तांना हीच जाणीव देण्यांत आली होती की, माझें भक्तांना पूर्ण साहाय्य आहे. एकाद्या कल्पवृक्षाप्रमाणे भक्ताच्या मनांतील सर्व इच्छा सार्वच्या कृपेने फलदूष होत असत. पण वाटेल त्या भक्तावर सार्वांची इतकी कृपा सहज गीतीनें होत नसे. त्याला भक्त देखील तितक्याच योग्यतेचा लागे. आणि म्हणूनच सार्व आपल्या दहाव्या वचनांत म्हणतात—

माझा जो जाहला काया-वाचा-मनीं, तयाचा मी क्रृष्णी सर्वकाळ ॥ १० ॥

जो भक्त शरीरानें, वचनानें आणि मनानें सार्वचा झाला आहे, आपले सर्वस्व श्रीसार्वच्या चरणीं ज्यानें वाहिलें आहे, त्या भक्ताचे सार्व हे सदैव क्रृष्णी होते. श्रीसार्वांना अशा भक्ताची काळजी वाटे व असा प्रेमळ भक्त आपल्यावर भक्ति व प्रेम करितो तेव्हां त्याचा उद्धार करण्याचें व त्याला सन्मार्ग दाखवून आत्मज्ञानाचे योग्य ते पाठ त्याच्याकडून व्यवास्थित रीतीने करवून घेऊन अध्यात्मज्ञानाची त्याला गोडी लावण्याचें आपले पवित्र कर्तव्य आहे. या भावनेने श्रीसद्गुरु सार्व देखील आपल्या भक्ताचे शिष्यत्व पत्करीत व नेहमीं त्यांच्या क्रृष्णांतून स्वतःला मुक्त करून घेण्याकरितां अहर्निश खटपट करीत आणि अशा प्रेमळ भक्ताला सार्वांनी आपल्या अकराव्या वचनांत शेवटचा आशीर्वाद दिला आहे, तो प्रत्येक जिज्ञासु भक्तानें फार मनन करण्यासारखा आहे.

श्रीसार्व शेवटी म्हणतात—

सार्व म्हणे तोचि झाला धन्य, झाला जो अनन्य माझ्या पायी ॥ ११ ॥

मनुष्य जन्माला येऊन प्रत्येक मानवानें हेंच कर्तव्य पार पाडले पाहिजे. सद्गुरुच्या चरणीं अनन्य भावानें शरण जाऊन त्याच्याकडून दयाघन परमेश्वराचीं ओळख करून घेतली पाहिजे. संत हे ईश्वरी अवतार आहेत. नराचा नारायण करण्याचे समर्थ त्यांच्या अंगी आहे. जो सार्वच्या चरणीं लीन झाला, त्यांना अनन्यभावे शरण मोला, त्याला श्रीसार्वांचा शेवटला निर्वाणीचा हाच आशीर्वाद आहे की, त्याच्या जन्माचे सार्थक होईल व तोच भक्त ‘धन्य’ या बहुमोल पदवीला लायक ठरेल.

श्रीसद्गुरु साईंचाबांची वचने म्हणजे त्यांच्या सर्व जीवनचरित्राचें सार आहे. ही वचने मौक्तिकमण्याप्रमाणे वेळोवेळी भक्तांबरोबर झालेल्या संभाषणात स्वतः साईंनी सांगितली आहेत. त्यांच्या मुखांतून निघालेला एकहि शब्द असत्य ठरला नाही. त्यांना वाक्सिद्धी प्राप्त झालेली होती, आणि म्हणूनच त्यांच्या मुखांतून निघालेला प्रत्येक शब्द अत्यंत प्रभावी असे. श्रीसाईंचाबांच्या मुखांतून निघालेली ही वचने आहेत. अर्थातच त्यांची किंमत किती लाखमोलाची आहे हैं त्यांच्या भक्तांना जास्त विस्ताराने सांगण्याची आवश्यकता नाही.

साई निकेतनमध्ये रामजयंती उत्सव

श्रीसाईबाबा शिरडी संस्थानच्या मुंबई कचेरीत-साई निकेतनमध्ये श्रीराम-जन्मोत्सव पूजा अर्चा, आरती व भजन या रूपानें उत्साहपूर्वक साजरा करण्यांत आला.

MATUNGA CLEANING WORKS

ESTD. 1934

Prop. S. V. PRADHAN

MODI NIWAS, BOMBAY 19

Washers, Dyers and Dry Cleaners.

**A Pleasure to You—A Satisfaction to Us
Chemical Cleaners, Super Fine Darners**

Master Dyers

FOR

Cotton, Woollen, Silken & Jari Whole Cloths

सर्व तन्हेच्या कपड्यांची धुलाई, रंग व रक्क काम व्यवस्थित करणारे

माटुंगा कीनिंग वर्कस

स्थापना १९३४) मोदी निवास, मुंबई २९ (मालक : एस. बही. प्रधान)

श्री सार्व ऋतुवन

लेखक : दत्तात्रेय वं. नागले, देवरुख

संकट नाशन नाम तुझैं सार्व । स्मरतां जीव जार्व मोक्षपदां ॥ १ ॥
 सर्व शक्तिमाल नाम तुझैं देवा । स्मरतां मिळे जीवा परमानंद ॥ २ ॥
 तुझीया नामाचा अगाध महिमा । गातां ज्ञाली सीमा पार नाहीं ॥ ३ ॥
 रात्रिंदिन जे तुझैं नाम गाती । तरुणिया जाती ते भवसिधु ॥ ४ ॥
 पहावै तेथैं तुझा होत असे भास । प्रत्यक्ष हणीस दिसतोसी ॥ ५ ॥
 जळीं स्थळीं काणीं पाणीं सकळीं । तैसाची आभाळीं सर्वाभूति ॥ ६ ॥
 फळीं पुष्पीं रानीं वनीं तुझैं रूप । आगळे अमूप रूप दिसे तुझैं ॥ ७ ॥
 दरबळे सुगंध तुझिया इच्छेनै । उमलती सुमनै तुझीया आळै ॥ ८ ॥
 बृक्षवक्री डोलती फळेही वाढती । तुझीच लीला ती कृपावंता ॥ ९ ॥
 पक्षीही सुखरै तुझैं नाम गाती । आकाशीं दौडती तुझीया इच्छें ॥ १० ॥
 पशुहीं फिरती गिरीकंदरी । जलचर सागरीं तुझिया छृपै ॥ ११ ॥
 जेथैं पहावै तेथैं तुझीच तीं रूपै । पहातां हीं व्यापै भरलासी ॥ १२ ॥
 चंद्र सूर्य तारे गगनीं फिरती । तुझ्या असे हातीं गती त्यांची ॥ १३ ॥
 उन्हाळा पावसाळा तैसाच हिंवाळा । असे तुझी लीला सार्वनारायणा ॥ १४ ॥
 मेघवीज उल्कापात तैसेच वादळ । हा तुझाच केवळ खेळ असे ॥ १५ ॥
 उकळतीं सागरी पर्वतप्राय लाढा । धरणीकंप मोठा तुझिया आळै ॥ १६ ॥
 परंतु केवळ करितां तुझी भक्ती । सर्व कांहीं आपत्ती दूर होती ॥ १७ ॥
 उचंबळे मन तुझैं नाम गातां । शांति मग मिळे चित्ता खास ॥ १८ ॥
 नाम तुझैं अनंत जिवीचा विश्रांत । नुरे कसली भ्रांत आळवितां ॥ १९ ॥
 आळवितां प्रभू होतसे प्रसन्न । प्रेमभक्ति जाण मार्ग सोपा ॥ २० ॥
 मनीं वसो सार्व हैंच एक नाम । देर्इल तो प्रेम रामराया ॥ २१ ॥
 अखंड तुझी भक्ति लाभो मज सार्व । कृपाक्षेत्र धरी सार्व मजवरी ॥ २२ ॥
 धरी मजवरी कृपेची साऊली । सार्वप्रभू माऊली जगताची ॥ २३ ॥
 पतित पावना अनाथांच्या नाथा । महणुनी समर्था शरण मी तुज ॥ २४ ॥
 शरण मी आलों तुज सार्वराया । ठाव तुझे पायां देर्इ मज ॥ २५ ॥

देर्द मज शक्ति तुझे गुण गाया । शिरडी साईराया साईवावा ॥२६॥
 रामरायाला शरण वा जावै । सत्यरूप पहावै म्हणती वावा ॥२७॥
 म्हणताती वावा शरण जो मज । त्यांची चिंता मज क्षणोक्षणी ॥२८॥
 क्षणोक्षणी मज आठविल प्राणी । तयाचे मी जीवनीं सौख्य देतौ ॥२९॥
 रक्षीन मी माझे लाडव्या भक्ताला । भजतसे मजला भंकिभावै ॥३०॥
 रात्रांदिन माझै स्मरण करील । दुःख तो हरील रामराया ॥३१॥
 बोलावरी माझ्या ठेंवील विश्वास । रक्षीन मी त्यास सत्य माना ॥३२॥
 साई आणि राम तैसाचि तो कृष्णु । आणिक तो विष्णु एक जाणा ॥३३॥
 एक सर्व देव मानूं नका भेदभेद । भेटेल गोविंद रामसखा ॥३४॥
 वंदितसे बाळ साईच्या चरणा । सांभाळी या दीना साईवावा ॥३५॥
 ॥ श्री साईचरणार्पणमस्तु ॥

३८

हांक माझी ऐकुनियां । दूर केला सारा भार ॥
 घेतलासी तुझ्ही देवा । पुन्हा पुन्हा अवतार ॥
 नाम साठविलै ओढीं । मूर्ति लोचनांत ॥
 व्यक्त भावना या येथे । निरंजिल्या पापण्यांत ॥ १ ॥
 धांब येथे येई आतां । दूर जाहले मी ॥
 शक्ति क्षीण होता तुझी । अंतरले पाऊलै मी ॥ २ ॥
 नाहीं शुद्ध माझी काया । गेले तन मन वाया ॥
 शरण मी आले तुला । सांकडे हे घालोनिया ॥ ३ ॥

साईभक्तांना अपूर्व सवलता

साईंलिला मासिक व त्रैमासिकाचे १९५४ पासून आजपर्यंतचे शिळ्डक असलेले अंक प्रत्येकीं दोन आण्यास मिळतील. थोडैच शिळ्डक आहेत. पुन्हां मिळणार नाहीत. त्वारित मागवा. बाबांची सुंदर चित्रे जाहीरात शेवटचे पानावर पहा.

—व्यवस्थापक

ओम् तत् सत्

—श्री विनोदा भावे

सेवा-कर्म संपूर्णपणे सेवामय होणे कठिण परार्थात् स्वार्थ येऊनच जातो. केवळ परार्थ सभवतच नाही. लेशमात्रहि माझा स्वार्थ ज्यांत नाहीं असें करतांच येणार नाही. म्हणून दिवसेंदिवस अधिक निष्काम, अधिक निःस्वार्थ, सेवा हातून व्हावी असें इच्छीत जावें. सेवा उत्तरोत्तर अधिक शुद्ध व्हावी अशी इच्छा असेल तर क्रियाजात ईश्वरापां करा. शानदेवांनी म्हटले आहे—

‘नामामृतगोडी वैष्णवां लाघली। योगियां साधली जीवनकला ॥’
नामामृतांतील गोडी व जीवनकला अलग नाहींत. नामाचा आंतरिक घोप व बाही जीवनकला—दोहोंचा मेळ आहे. योगी, वैष्णव एकच आहेत. परमेश्वरास क्रिया अर्पित्यानें स्वार्थ, परार्थ व परमार्थ एकरूप होतील. प्रथम मी तुम्ही निरनिराळे आहोंत, ते एक करावयाचे. ‘तुम्ही’ व ‘मी’ मिळून आम्ही झालों. आतां ‘आम्ही’ आणि ‘तो’ यांना एक करावयाचें. प्रथम माझा या सृष्टीशी मेळ घालावयाचा व मग परमात्म्याशी घालावयाचा. हे ‘ॐ तत् सत्’ या मंत्रानें सुचाविले आहे.

X

X

X

त्रिपदा गायत्री

परमात्म्याची अनंत नांवें आहेत. त्याच्या नांवांचे व्वासांनी विष्णुसहस्रनाम केले. जें जें नांव कल्पून घ्यावें तें त्यांचें आहे. जें नांव मनांत मानावें त्या अर्थांनी या सृष्टीत पहावें आणि तदनुरूप जीवन रचावें. परमेश्वराचें नांव मनांत भावावयावें, तें सृष्टीत पहावयाचें व आपण त्याप्रमाणे व्हावयाचें, याला मी त्रिपदा गायत्री म्हणतों. उदाहरणार्थ, परमेश्वराचें ‘दयामय’ हे नांव वेतले, तो रहीम आहे असे मानले, तो दयाळू देव आतां या सृष्टीत डोळे उघडे ठेवून पहावयाचा. परमेश्वरांने प्रत्येक लेंकराला त्याच्या सेवेसाठीं माता दिली आहे, त्याला जगण्यासाठीं हवा दिली आहे. अशा रीतीनें त्या दयामयाची सृष्टीतील दयेची योजना पहावयाची व आपलें जीवनहि दयामय करावयाचें. भगवद्गीतेच्या काळीं परमेश्वराचें जे प्रसिद्ध नांव होतें तें भगवद्गीतेने सुचाविले. तें नांव म्हणजे ‘ॐ तत् सत्’ हे होय

‘ॐ म्हणजे ‘होय’ परमात्मा आहे, या विसाव्या शतकांतहि परमेश्वर आहे, ‘स एव अद्य स उ श्वः’ तोच आज आहे, तोच काल होता, तोच उद्यां असेल, तो कायम आहे, सुष्टि कायम आहे व कमर कसून साधना करण्यासाठी मीहि

तयार आहें. मी साधक आहें, तो देव आहे व ही सृष्टि पूजाद्रव्य, पूजासाधन, आहे. अशा भावनेने मी भरून जाईन तेव्हां उँ हैं अक्षर गळीं उतरलें असें होईल. तो आहे, मी आहें व माझी साधनाहि आहे. असा हा ओँकारभाव अंतर्री मुरला पाहिजे. साधनेत उतरला पाहिजे. सूर्य केव्हांहि पहा, किरणांसह तो आहे. किरण दूर ठेवून तो कधीं नसतो. तो किरणांना विसरत नाहीं. त्याप्रमाणे साधना आपत्याजवळ कोणत्याहि घडीला पाहिलें तरी दिसली पाहिजे. असें होईल तरच उँ हैं अक्षर आपण पचविले असें म्हणतां येईल.

ही केवढी मंगलता

नंतर ‘सत्’ परमेश्वर सत् आहे, म्हणजे शुभ आहे, मंगल आहे. ही भावना मनांत आणून त्याचै मांगल्य सृष्टींत अनुभवा. पहा ती पाण्याची पातळी! पाण्यांतून एक पोहरा भरून घ्या. तेथें झालेला खळगां क्षणांत भरून जातो. केवढी मंगलता ही! केवढी प्रीति ही! नदी खळगे सहन करीत नाहीं. खळगे भरायला बांवते. “नदी वेगेन शुद्धयति!” सृष्टिरूप नदी वेगानें शुद्ध होत आहे. म्हणून सृष्टि सारी शुभ व मंगल आहे. माझेहि कर्म तसेच होऊं दे. परमेश्वराचे हे “सत्” नाम पचविष्यासाठीं आपल्या सान्या क्रिया निर्मळ व भक्तिमय असल्या पाहिजेत. सोमरस ज्याप्रमाणे पवित्रकांतून गाळून घेत, त्याप्रमाणे सर्व कर्मांचे, आपल्या साधनेचे, नित्य परक्षिण करून त्यांत निर्दोषत्व आणावे.

उरले “तत्” तत् म्हणजे तें, कांहीं तरी निराळे, या सृष्टीपासून अलिस. परमात्मा या सृष्टीपासून निराळा आहे, म्हणजे अलिस आहे. सूर्य उगवला म्हणजे कमळे फुलतात, पांखरे उडतात, अंधार नाहीसा होतो. परंतु सूर्य कोठे तरी दूर असतो. या सर्व परिणामांपासून तो नामानिराळा राहतो. आपल्या कर्मामध्ये अनासक्ति राखावयाची, अलिसता आणावयाची, म्हणजे तें “तत्” नाम जीवनांत उतरले.

अशाप्रकारे “ॐ तत् सत्” हे वैदिक नांव घेऊन गीतेने सर्व किया परमेश्वरास अर्पण करावयास शिकाविले आहे. “यत्करोषि यद्इनासि” वा न्ळोकांत हेच सांगितले आहे. परमेश्वरास अर्पण करावयाची क्रिया सात्त्विक पाहिजे; तरच ती परमेश्वरास अर्पण करतां येईल हे येथें विशेष सांगितले आहे.

उवा घालविष्यासाठी खात्रीलायक ठरलेले 'लायसॉफ टेल' वापरा.

गिरगांव : बापट ब्रदर्स — दादर : वसंत फॉर्मसी २।

साईबाबा व दासगणू महाराज

ह. भ. प. श्री. दासगणू महाराज हे विद्यमान काळांत एक थोर संत कवि व कीर्तनकार या नात्यानें सुप्रसिद्ध आहेत. श्रीसाईबाबासंबंधीं त्यांना आलेले अनुभव अवीट व पुन्हां पुन्हां एकप्यासारखे व वाचण्यासारखे आहेत. श्री. अनंतराव आठवले यांनी लिहिलेल्या त्यांच्या सुंदर व उद्घोषक चरित्रांतून हे अनुभव साभार उधृत करण्यांन येत आहेत.

गोदावरीचे आत्यंतिक आकर्षण

एकदां कांहीं विशेष पर्वाच्या निमित्तानें गोदास्तानास जावें, असा श्रीदासगणूंचा विचार होता. त्यासाठीं ते बाबांची गोदास्तानासाठीं पुणतांब्यास जाण्याकरितां संमति मागत होते. बाबा कांहीं ती देत ना. अनेक तळ्हांनीं विनवण्या केल्या, तरी बाबा मानीनात. हा प्रकार नेहमीचाच होता. शिरडी सोडून वाहेर जाण्याची परवानगी श्रीदासगणूंनीं मागितली आणि बाबांनीं ती लगेच दिली, असें कधींच होत नसे. ‘उद्यां जा. परवां जा. इतक्यांत काय धाई आहे ?’ अशा शब्दांनीं त्यांनीं श्रीदासगणूंना अडवावें, दोन दोन तीन तीन महिने शिरडीतून हलूंदेऊ नये; परंतु यावेळीं गोदावरीच्या स्तानास जाण्याची इच्छा महाराजांच्या मनांत प्रबळ झाली होती. गोदावरीविषयीं त्यांना अत्यंत जिव्हाळा. गोदेचा उल्लेख केव्हांहि करण्याचा प्रसंग आला तरी ‘मायमाझी गोदावरी’ या शब्दांत करावा. मागणे मागितलें तरी ‘दास गणू म्हणे वसती राहो गोदेच्या कांठी’ हेच त्यांनीं मागावें, इतकी गोदा त्यांना प्रिय. महोदयासारखे पुण्यकारक पर्व. गोदावरीचार कोसांवर, पण पुन्हा पुन्हा विनवूनहि बाबा जाऊं देत ना. याचा त्यांना फार खेद वाढू लागला. आज्ञा मोर्डून जाणे तर बरे वाटेना. उद्यां महोदय पर्व. आज तरी होय म्हणतील, या विश्वासानें श्रीदासगणूंनीं श्रीसाईबाबांना पुन्हा एकदां कठवळून विनंति केली. तेव्हां बाबा म्हणाले, “इतकी तळमळ रे कशासाठीं गणू ? विशेष दिवशीं गोदास्तानांतच कांहीं अधिक आहे का ? तुकारामबोवांच्या भोपळग्याची गोष्ट माहीत आहे ना तुला ? आंतून स्वच्छ व्हावें, पवित्र व्हावें. कातडी भिजवून काय होणार ! याहि गोष्टी कराव्या, पण तेथेंच थांबावें का ? पर्वदिवशीं गोदा हवी आणि एरवीं नको ? गोदा नेहमींच जवळ असावी. आपल्याजवळ आहे. उगीच दुःख कां करतोस ?”

झाले का समाधान ?

श्रीदासगणूंना यावर कांहीं बोलतां आले नाहीं; पण मनाची तळमळ शांत

होईना. पर्वदिवशीं सकाळीच श्रीदासगणू श्रीसाईबाबांचे दर्शनास गेले. बाबांचे चरणावर मस्तक ठेविले आणि चरणांस हात लाविला तों बाबांच्या पायांच्या दोन्ही अंगठ्यांतून निर्मल जलधार स्वरूप लागली. श्रीदासगणूनी तें पाणी अंजलींत घेतले. अत्यंत श्रद्धेने स्वतःच्या डोक्यावर शिंपडले आणि गोदास्त्रानापेक्षांहि निरुपम आनंद उपभोगिला. बाबा म्हणाले, “झाले का समाधान गणू ? ”

या चमत्कारामुळे श्रीदासगणूच्या मनामध्ये श्रीसाईबाबांच्यायिषयींची श्रद्धा हट झालीच; परंतु तर्थस्त्रानांचे खरें उद्दिष्ट काय तेंहि या प्रसंगानें त्यांच्या भनावर कायमचे ठसले. आध्यात्मिकदृष्ट्या हेच खरें महत्वाचे आहे. श्रीसाईसच्चारित्रकारांनी हा प्रसंग आपल्या ग्रंथामध्ये पुढीलप्रमाणे वर्णिला आहे.

‘एकदां पर्वविशेष जाणून | करावै प्रयागतीर्थी स्नान |
दासगणूचै जाहलै मन | आले आज्ञापन ध्यावया ||
बाबा देती प्रत्युत्तर | नलगे तदर्थ जाणै दूर |
हेच आपुले प्रयागतीर | विश्वास धर हट मनीं ||
खरेंच सांगावै काय कौतुक | बाबांचे चरणीं ठेवितां मस्तक |
उभयांगुष्ठीं निथललै उदक | गंगायमुनोदक पाझरलै ||’

या प्रसंगाच्या निमित्तानेंच श्रीदासगणू महाराजांनी श्रीसाईबाबांचेवर रचिलेले पद पाहण्यासारखे आहे. त्यातील शब्दांबरून मी वर उल्लेखिलेला अर्थच निघतो की नाही, तें सूजांनी ठरवावै. पद पुढीलप्रमाणे आहे.

‘अगाध शक्ति अघटित लीला तव सद्गुरुराया |
जड जीवातैं भवीं तराया तूं नौका सदया |
वेणीमाधव उपापण होऊन प्रयोग पद केलै |
द्वय अंगुष्ठी गंगायमुना प्रवाह दाखविले |
कमलोद्धव कमलावर शिवहर त्रिगुणात्मक मूर्ति |
तूंच होऊनी साईसमर्थी विचरसी भूवरतीं |
ऐसें असतां उगीच मन्मन भटकत हें फिरतें |
आतां विनंती हीच तुला गा स्थिर करणै त्यातें |
अधमाधम मी महापातकी शरण तुझ्या पायां |
आलों निवटा दासगणूचे त्रिताप गुरुराया |’

संत जातिधर्मांने आणि व्यक्तिविशेषानें वेगळाले भासले तरी त्यांच्यांत किती एकरूपता असते, हें श्रीदासगणूनीं श्रीसाईबाबांच्या संगतींत अलौकिकरीत्या एक दोनदां अनुभविले. ते प्रसंग असे—

वासुदेवानंद सरस्वती

श्रीदासगणू महाराज आपल्या कांहीं इष्टमित्रांसह जगन्नाथपुरीच्या यात्रेला गेले होते. तेथून परत येत असतांना राजमहेंद्रीस त्यांची आणि प्रसिद्ध सत्पुत्र वासुदेवानंदसरस्वती टैंबेस्वामीमहाराज यांची गांठ पडली. अधिकारी पुरुषाविषयी श्रीदासगणूना अत्यंत प्रेमादर वाटतो. वासुदेवानंदांच्या चरणींहि त्यांची भक्ति होती. स्वामीमहाराजहि श्रीदासगणूच्यावर प्रेम करीत. स्वामींचे सोवळेंओवळें फार कडक असे. भलत्या माणसाला बाटेल त्या वेशभूषेत त्यांच्याजवळ जाणे कधीच शक्य नव्हते, परंतु श्री. दासगणूना मात्र श्रीवासुदेवानंदांनी कधीं आडकाठी केली नाही. उभयतांवै कधीं कधीं विनोदानें संवादहि होत. श्रीदासगणूच्याजवळ सोवळ्याओवळ्याचा एवढा तीव्र आग्रह नाही. या गोष्टीस उद्देशून स्वामींच्या भक्तमंडळीपैकीं कोणी कांहीं विचारले, तें मनांत धरून श्रीदासगणूना उद्देशून त्यांका विचारणारास स्वामी म्हणाले,

‘अरे, हा पंढरपुरच्या भ्रष्ट देवाचा भक्त. कोणीहे शिवलैं तरी त्या देवाला चालते. मग हा कशाला फारसें सोवळेंओवळें पाळतो ?’ त्यावर श्रीदासगणू महाराज हंसले व म्हणाले,

‘महाराज, आपल्या श्रीदत्तापेक्षां माझा देव पुष्कळच बरा हं !

साईंबाबाना भेटल्यावर त्यानीं खाऊ मागितला. तेव्हां दासगणू म्हणले.

‘खाऊ कसला बाबा ?’

‘वारे ! चोर तो चोर आणि वर शिरजोर. माझा नारळ नाहीं खाल्डास तुं ?’

मग तो प्रकार श्रीदासगणूच्या लक्षांत आला. आठवण हैतांच आपल्या विडुल-
मंदिरांतील निवासस्थानीं ते परत आले. पाहतात तों पडशींत नारळ नाही.
चौकशी करतां समजलें कीं, मनमाडवर सगळ्यांनी खाल्डा तो हाच नारळ, बाबांच्या
या अंतर्शानाचा श्रीदासगणूच्या मनावर परिणाम झालाच, पण त्याहिपेक्षां संतांच्या
एकरूपतेचा जो साक्षात्कार त्यांना घडला; त्याचें त्यांना विशेष महत्त्व वाटले. कोठे
श्रीवासुदेवानंद सरस्वती, अत्यंत कर्मठ, कडक सोबले पाळणारे तर कोठे शिरडीचे
श्रीसाईबाबा, त्यांच्याजवळ सोबेळया ओवळयाच्या आचाराला थाराच नाही. अशां-
नीहि परस्परांशीं जिव्हाळयाचा संबंध ठेवावा; एकानें दुसऱ्याला आदरानें भेट पाठवावी,
तर दुसऱ्यानें पहिल्याचा सख्खा भाऊ म्हणून उल्लेख करावा. संतांची अलौकिक सम-
त्वबुद्धि ती हीच, संत ही एकच जाति आणि जगताचें रक्षण हा एकच धर्मबाकीचा
भेद हा सर्व वरवरचा आणि सापेक्ष.

श्रीदासगणूं महाराजांचा संतंविषयक दृष्टिकोन या तप्हेच्या अनुभवांमुळेच फारव्यापक झाला.

शिरडीत स्थापन होणारे साईबाबा हॉस्पिटल

शिरडी येथे शिरडी संस्थानच्या व ठिकठिकाणच्या वास्तव्य करणाऱ्या श्रीसाईबाबांच्या भक्तांच्या सहकार्यानें स्थापन होणाऱ्या हॉस्पिटलसाठी ठिकठिकाणच्या भक्तांकडून आलेल्या देणग्यांची यादी गेल्या अंकीं आभारपूर्वक प्रसिद्ध करण्यांत आली होती. गेला अंक प्रसिद्ध झाल्यानंतर आलेल्या लहान-मोळ्या देणग्यांची यादी आभारपूर्वक पुढे देण्यांत येत आहे.

रोख आलेल्या रकमांची यादी

भक्ताचे नांव	रकम	भक्ताचे नांव	रकम
१. कर्मोदय प्लॉस्टिक इंडस्ट्रीज	७५-००	२०. „ एन्. एच्. काकडे	१-००
२. मोंगीभाई गोवशेटकर	५-००	२१. „ केशवराव	१००-००
३. श्रीमती विमल शेनी	२१-००	२२. „ जी. एस्. करंजे	२५-००
४. श्री. विक्रम दलाल	७५-००	२३. „ एच्.एस्.जी.एस्.राव	१०-००
५. „ संजय शंकर पवार	१११-००	२४. „ व्ही.आर. विपरकर	१६८-००
६. „ शंकरराव बळकुंदी	५१-००	२५. „ जे. राममूर्ति	५०-००
७. „ देवजी रत्नशी	२५-००	२६. „ केशरीसिंग विडलदास	५-२५
८. „ सालेभाई थापर	२५-००	२७. „ जयराज केशरसिंग	१-२५
९. „ जमनादास कोठारी	२५-००	२८. „ जेठालाल जोशी	५-००
१०. „ सत्कारकर को-ऑपरेटिव	सोसायटी १००-००	२९. „ के. त्रिभुवनदास	११-००
११. „ आनंदरम भेहता	५००-००	३०. „ वसंत जी. हेमचंद्र	५-००
१२. सौ. के. के. देसाई	५-२५	३१. „ आर. रामनाथ	२७-१०
१३. श्री. नानालाल व्यास	१५१-००	३२. श्री. पी. आर. केंद्रे	५०-००
१४. „ ए. व्ही. माकोडे	१४-७५	३३. कु. मनी जव्हेरी	५-००
१५. „ एस्. पी. सोलांकी	२५-००	३४. श्रीमती विना पटेल	१-००
१६. „ एस्. एस्. अच्युर	११-००	३५. श्री. किसन सटवा कोष्ठी	३०-००
१७. „ एम्. डी. तिवारी	५-००	३६. „ एम्.बाळगोपाल शेष्टी	२५-००
१८. „ एन्. एम्. खत्री	१-००	३७. „ तुळशीराम माधव	
१९. „ जवेरीभाई पटेल	१५-००		गंजेवार १०१-००
		३८. „ सखाहरी प्रभु गंजेवार	५१-००

—४६*★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★ श्रीसाईलीला—

भक्ताचे नाय	रकम	हॉस्पीटल फंडासाठी चेकरूपाने
३९. „ धोडावाई पांडुरंग	४५-००	आलेल्या देणव्याची यादी
४० „ विश्वनाथ हरीभाऊ	११-००	१. श्री. एन्. एम्. देसाई ७६-००
४१ „ गणपत रामचंद्र	३१-००	२. सौ. परळकर १०१-००
४२ „ विठोवा तुकाराम हजारे	२५-००	३. श्री. व्ही. सी. कापडीया १०१-००
४३. श्रीमती भानुमती तखंड	४१-००	४. „ बंडुभाई विठ्ठलदास १००-००
४४. श्री. बाबुराव बापुराव	२१-००	५. „ आर. एम्. वड़दधाव १००-००
४५. „ भगवानदास जगन्नाथ	भालेकर २०२-००	६. „ एस. के. देसाई २७१-००
४६. एक साईभक्त	२०१-००	७. „ आय. एन्. पटेल ५००-००
४७. „ एक साईभक्त	३०१-००	८. डॉ. होमी बाटलीबाला १०१-००
४८. श्री. मयेकर	५१-००	९. श्री. ए. रुद्राप्पा ६०१-००
४९. „ रुस्तुम त्र्यंबक वाघ	२७५-००	१०. जस्टिस जे. आर.
५०. सौ. अनुसयाबाई	२१-२५	सुधोलकर ५१-००
५१. श्री. गंगाधर नागभाई	५१-००	११. श्री. के. उदयाचलम १००-००
५२. श्रीमती सरस्वतीबाईविनायक	२५-००	१२. सौ. एम चौधरी १६-५६
५३. श्री. आर. व्ही. पवार	५-२५	१३. श्री. बी. बी. दवे १०१-००
५४. श्रीमती बानुबेन पटेल	१०१-००	१४. सौ. विमल पी. चौबल ५-००
५५. श्री. कमलाकर अनंत पांडित	३१-००	१५. श्री. एल. एम. नायक ११०१-००
५६. श्री. वि. ल. वायचल	२-५०	१६. श्री. र. बी. पटेल २६-५०
५७. भे. विष्णु हाक	५१-००	१७. श्री. एच. जे. महमद २५-००
५८. श्री. एम्. एच. गार्ड	२१-००	१८. श्री. डी. करवी ५०-००
५९. „ शां. बी. राजे	१-२५	१९. डॉ. जे. पी. खोबरगडे ११६-००
६०. „ ग. ल. तलवडेकर	१८-००	२०. श्री. एस. गोमथी ७-००
६१. „ सी. सुंदरम	५-००	२१. साईभक्त ५-२५
६२. कु. मीनल द. देसाई	१०१-००	वरील प्रमाणे हॉस्पीटल बिलींग फंडास मदत ता. १६-४-६२ पर्यंतची
६३. श्री. सु. एस. कोडे	११-००	आहे. पुढील यादी दि. १७-४-६२ ते २०-५-६२ पर्यंतच्या देणगीदारांची होईल.
वरील प्रमाणे हॉस्पीटल बिलींग फंडास मदत ता. १६-४-६२ पर्यंतची		तरी साईभक्तांस सदिनय प्रार्थना आहे की, त्यांनी हॉस्पीटल फंडासाठी उदार अंतःकरणाने मदत पाठवावी.

श्रीसाईबाबा आपणांस व आपलें कुटुंबियांचे रक्षण करो व सर्वांना सुखासमाधानांत ठेवो हीच त्यांच्या चरणीं प्रार्थना.

३४

गो. वि. क्षीरसागर

रिसिव्हर, श्रीसाईबाबा संस्थान शिरडी

सन १९६२ मध्ये ता. १८-४-६२ अखेर मनिओर्डर विभाग कडून भक्तार्नी हॉस्पीटल फंडास दिलेल्या मदत रकमांचा खुलासा :—

अ. नं. भक्ताचे नांव पत्ता रक्कम अ. नं. भक्ताचे नांव पत्ता रक्कम
रु. न.पै. रु. न.पै.

१. श्री. तुकाराम गणपत पाटील,	१०.	,, डॉ. एस्. एस्. विलामपळी,
कराड जि. सातारा. १००-००		सातारा ५१-००
२. ,, एन्. एम्. वालावलकर,	११.	के. एम्. रामचन्द्र चेंडी,
मुंबई नं. ५२ ११-२५		चितूर. ५-००
३. ,, एन्. एम्. वालावलकर,	१२.	लक्ष्मण सखाराम सावंत,
मुंबई नं. ५२ ११-२५		मुंबई नं. १ २५-००
४. ,, झुल्हभाई विठ्ठलदास रामजी,	१३.	डी. ए. मेहता,
किला पारडी. जि. सुरत १००-००		सिंकंदराबाद ११-००
५. ,, एन्. एम्. बोरकर,	१४.	सुधीर पै,
सिरोंचा ५-००		मंगलोर नं. ५ ५-००
६. ,, प्रवीणचन्द्र शाह,	१५.	एन्. के. शेट,
मुंबई नं. ३ ५-००		विलवरा [राजकोट] ५-००
७. ,, के. आनंदराव धारवार,	१६.	एस्. एस्. हिरेमठ,
३-००		बंगलोर नं. १ १०-००
८. ,, पं. सी. महाराव,	१७.	श्रीमती टी. सी. नसरवानजी,
मुंबई नं. १८ १-५०		मुंबई नं. २६ ४५-००
९. ,, बी. जे. वेल्हाळ,		
नवी दिल्ली ३-००		

मार्च १९६२

या महिन्यांत मागील महिन्याप्रमाणे बाहेरगांवची भक्त मंडळी शिरडी येथे कर्वा जास्त कधीं कमी या प्रमाणांत श्रीसाईंचे दर्शनास आली होती. कांही कलाकारांनी श्रीपुढें हजेरी दिली ती खालीलप्रमाणे—

कीर्तन—श्री. ह. भ. प. रमण महाराज पाथरकर ता. आवड जि. औरंगाबाद, श्री. ह. भ. प. बाबुराव नगरकर मु. नगर, सं. गवई मराठे यांची दोन कीर्तने महाशिवरात्र. माघ वा। ९ श्रीरामदासनवमी अशी जादा झाली. श्री. ह. भ. प. श्रीपादराव जमखडे हुबळी.

गायन—सौ. नलिनी मुळगांवकर, मुंबई. कुमारी नेमिता बनारजी, जबलपूर. श्री. मास्तर लहानू नागपुरे न्यू दिल्ली. संगीत कला चेलम्मा मुंबई.

रामलिला—श्री. सुरजप्रसाद पांडे, पुणे २५१ भवानि पेठ.

हार्षोलियमवादन—श्री. उमेश मुळगांवकर, मुंबई.

पालखीची मिरवणूक—श्रीमहाशिवरात्रनिमित्त गांवांतून मिरवणूक.

रथाची मिरवणूक—रंगपंचमी निमित्त.

शिरडीचे हवापाणी—मध्यंतरी थोडासा पाऊस पडल्यामुळे पहांटे थोडासा गारवा इकेत असतो.

श्रीसाईबाबा शिरडी संस्थानांत विक्रीकरितां असलेली पुस्तके

	किंमत रु. न.पै.
(१) श्रीसाईसच्चरित (मराठी)	७.००
(२) श्रीसाईसच्चरित (हिंदी)	४.५०
(३) श्रीसाईसच्चरित (इंग्रजी)	४.००
(४) श्रीसाईसच्चरित (गुजराठी)	३.७५
(५) श्रीसाईसच्चरित (कानडी)	३.००
(६) श्रीसाईनाथ - स्तवनमंजरी	०.१२
(७) दासगणूकत (४ अध्याय)	०.५०
(८) सगुणोपासना	०.२५
(९) प्रधानकृत साईबाबा शिर्डी (इंग्रजी)	१.००
(१०) श्रीसाईलीलासृत	२.००
(११) हिंदी साईलीलामृत	२.५०
(१२) श्रीसाईसुमनांजलि	०.०६
(१३) कीर्तनपंचक	१.५०
(१४) शीलधी	०.७५
(१५) साईबाबा अवतार व कार्य	२.००
(१६) श्रीसाईगीतांजली	०.१२
(१७) रुद्राध्याय (११ वा)	०.१२
(१८) श्री दासगणूकत साईबाबांचे ४ अध्याय	०.५०
(१९) सगुणोपासना (गुजराठी)	०.२५

(पोस्टेज निराळे)

वरील पुस्तकांकरितां खालील पत्थावर लिहावें.

१. सरकारकून, श्रीसाईबाबा संस्थान, पोष्ट-शिरडी, जि. अहमदनगर.
२. मुंबई ऑफिस, साई निकेतन, प्लॉट नं. ८०४ बी, डॉ. आंबेडकर रोड,
दादर, मुंबई १४.